

ШЕКСПІР ЖИВЕ У

ШКОЛАХ

НАВЧАЛЬНИЙ
МАТЕРІАЛ
ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

www.shakespearelives.org
[#shakespearelives](https://twitter.com/shakespearelives)

Shakespeare Lives — збірка навчальних матеріалів, складена Британською Радою спільно з Королівською шекспірівською компанією до 400-ї річниці з дня смерті Вільяма Шекспіра, яка відзначалась у 2016 році

У цій збірці Вільям Шекспір постає як письменник, який і сьогодні розмовляє з усіма народами та країнами, ставить важливі запитання і торкається тем, які хвилюють кожну людину. Його твори так само змушують нас замислитись над тим, що означає бути громадянином у XXI сторіччі. Ці навчальні матеріали ознайомлять учителів та учнів з основними проблемами, темами та ідеями п'єс Шекспіра, і допоможуть зрозуміти, чому його творчість донині залишається важливою та актуальною для людей, у якій би країні вони не жили.

Написані понад 400 років тому, п'єси Шекспіра ставились на сцені безліч разів. Проте й досі існує багато різних способів інтерпретації його творчості, а кожне чергове прочитання по-новому розкриває теми та думки, що хвилювали великого драматурга. Щиро сподіваємось, що вас зацікавить наш погляд на деякі з них, представлений у цій збірці.

4

О, ВЧЕНІСТЬ,

ЩОТО ЗА

ЧУДОВА РІЧ

ПРИБОРКАННЯ НОРОВЛИВОЇ
ДІЯ 1, СЦЕНА 2

Як користуватись цими
навчальними матеріалами

05

Основні поради щодо
аналізу п'єс Шекспіра

06

Лідерство та влада
Лідерами народжуються чи стають?

08

Сім'я та стосунки
Чи завжди батьки знають краще?

14

Ідентичність та рівність
Чи народжуються усі люди рівними?

24

Доля та призначення
Чи керують люди своїм
власним майбутнім?

34

Справедливість та правила
Чи виникне хаос за відсутності правил?

44

Вступ до використання
сценічних підходів

52

ПАРТНЕРИ

© RSC. Photo by Rob Freeman.

4

«Шекспір — драматург, який належить усьому людству, і ця збірка навчальних матеріалів, підготовлена Британською Радою спільно з Королівською шекспірівською компанією, допоможе молоді Сполученого Королівства та інших країн розширити горизонти свого світосприйняття. Завдяки їй діти та молодь познайомляться з творами Шекспіра, розглянуть теми, які й сьогодні так само важливі, як і 400 років тому, а також отримають змогу зазирнути до яскравого світу п'єс великого драматурга та відкрити для себе нові відчуття».

Сер Кіран Дівейн, генеральний директор Британської Ради

«У Королівській шекспірівській компанії переконані, що творчість Вільяма Шекспіра належить усім і є важливою частиною нашої спільної культурної спадщини — спадщини, до якої повинні мати доступ усі учні. Ми сподіваємось, що ваші учні, аналізуючи ключові теми та ідеї творів Шекспіра, за допомогою цього посібника зможуть зрозуміти важливість його творчості для свого життя, краще пізнають себе, інших і світ, у якому ми живемо».

Грегори Доран, художній керівник, Королівська шекспірівська компанія

7

Британська Рада — створена у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії міжнародна організація, що займається культурними відносинами та забезпеченням можливостей для освіти. Ми на міжнародному рівні надаємо змогу та сприяємо досягненню довіри між людьми у Великобританії та в інших країнах.

Мета Королівської шекспірівської компанії (КШК) — сприяти створенню найкращих вражень від творчості Вільяма Шекспіра за допомогою постановки його п'єс та ознайомити із цією роботою найширшу глядацьку аудиторію у Стретфорд-на-Ейвоні, Лондоні, Сполученому Королівстві та в усьому світі. Особливу увагу ми приділяємо доступу дітей та молоді до творчої спадщини Шекспіра, і допомагаємо людям упродовж усього життя поглиблювати свої зв'язки з творчістю великого драматурга та справжнім театром.

КОРИСТУВАТИСЬ ЦИМИ НАВЧАЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Мета цієї збірки — допомогти вчителям з різних країн світу вдихнути життя в п'єси Шекспіра та заохотити своїх учнів до їх вивчення упродовж усього навчального періоду. Збірка складається з п'яти основних розділів: **Лідерство та влада, Сім'я та стосунки, Ідентичність та рівність, Доля та призначення, Справедливість та правила.**

У кожному з цих розділів ви знайдете велику кількість завдань, розрахованих на учнів віком від 7 до 14 років. Ці завдання можна адаптувати для дітей саме вашого класу, а також використати їх як основу для індивідуальних уроків або як складову частину міжшкільного проекту, який можна реалізовувати із закордонною школою-партнером.

У цій збірці ви знайдете примітки для вчителів, у яких містяться тематичні запитання, основні навчальні цілі, завдання, теми для дискусій, уривки з п'єс, а також вказівки на міждисциплінарні зв'язки та рекомендації щодо формування громадянської свідомості. Використовуючи уривки з п'єс при копіюванні тексту, доцільно збільшувати розмір шрифту. Це допоможе учням легше його читати.

Знайти додатковий матеріал та уривки з п'єс можна за посиланням: schoolonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/shakespeare-lives. На цьому ресурсі також розміщено для скачування безкоштовні примірники цих навчальних матеріалів різними мовами.

Багато з наведених у збірці тем і завдань можна вивчати та виконувати в межах звичайних уроків. Однак проведення деяких з них потребуватиме невеликої перестановки в класній кімнаті. Наприклад, вам знадобиться відсунути парти до стін, щоб збільшити вільний простір у класі, адже деякі завдання цієї збірки розроблені на основі роботи акторів і режисерів КШК на репетиційних майданчиках.

Якщо ви вперше використовуєте сценічні підходи на уроці або ніколи не робили цього при вивченні п'єс Шекспіра, вам буде корисним опрацювати ідеї, що містяться в останньому розділі цієї збірки «Вступ до використання сценічних підходів». У ньому розглядається трагедія **«Юлій Цезар»**, проте багато із його завдань можна адаптувати для роботи з іншими розділами цієї збірки.

Спробуйте подивитись на п'єси Шекспіра різними поглядами. Дивіться адаптовані фільми, читайте п'єси в перекладі на вашу рідну мову — використовуйте будь-який підхід, який допоможе зробити Шекспіра доступнішим для ваших учнів.

Пам'ятайте, що п'єси Шекспіра створені для сцени та глядача. Під час читання в них можна не помітити багато цікавих і захопливих деталей. Користуйтеся цими навчальними матеріалами спільно зі школою-партнером, плануйте на їх основі власні уроки та досліджуйте світ за допомогою творчості Шекспіра.

Виконавши низку завдань, спробуйте поставити з учнями виставу за мотивами п'єс Шекспіра. Це може бути як вся п'єса, так і монолог або зразки літературної творчості учнів, створені на основі проведеного в класі аналізу творів Шекспіра. Обов'язково подумайте, яким чином до проведення цього заходу можна залучити школу-партнера.

Належно оцінити та детальніше дослідити творчість Шекспіра в школі вам допоможуть ідеї, які ви знайдете на веб-сайті КШК: www.rsc.org.uk/education. На ньому, зокрема, розміщено спеціальний набір для організації шкільної постановки комедії Вільяма Шекспіра **«Сон літньої ночі»**.

КЛЮЧ

Такими іконками позначено ключову інформацію. Вони допоможуть вам краще орієнтуватися у цьому підручнику.

Ключові
запитання

Обов'язкові
матеріали

Дослідження

Робочі аркуші
для друку

ОСНОВНІ ПОРАДИ ЩОДО АНАЛІЗУ П'ЄС ШЕКСПІРА

Наведені поради розроблені КШК на основі багаторічного досвіду роботи її акторів на репетиційних майданчиках і на сцені. Для докладнішого розуміння того, як ці та інші підходи можна більш широко використати при розгляді конкретної п'єси, зверніться до розділу «Вступ до використання сценічних підходів».

1. УЧНІ У РОЛІ ДЕТЕКТИВІВ

Вивчаючи з учнями творчість Шекспіра заохочуйте їх думати як детективи. Усі розгадки криються у мові, проте їх потрібно крок за кроком збирати в одне ціле. Знайти деякі з цих ключів-розгадок вам допоможуть різні способи читання тексту. Наприклад, попросіть двох учнів прочитати сцену пошепки, стоячи спиною до спини. Такий спосіб дозволить відкрити в тексті

щось нове, що залишилось поза увагою після того, скажімо, як ви попросили учнів під час читання на ходу робити наголос на словах, пов'язаних із певною темою, приміром, сім'ї або влади. Не бійтеся читати один і той самий уривок трьома-чотирма різними способами, тому що учні щоразу відкриватимуть у тексті якісь нові смислові нюанси.

2. ВИКОРИСТОВУЙТЕ ІГРОВІ ПРАКТИКИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ТЕМ

Ігри своєю надзвичайною гнучкістю дають змогу застосувати їх під час вивчення практично будь-якого тексту. Наприклад, така популярна у Великобританії гра як «Бабусина хода»* ('Grandma's/Grandpa's Footsteps'), у якій один учень — головний гравець («бабуся/дідусь») — стоїть попереду спиною до всіх, а всі інші вишиковуються з протилежного боку й повинні непомітно наблизитись до нього впритул. У цій грі учень-головний гравець зможе відчувати себе

королем Дунканом. Коли він обертається і вказує на одного зі своїх однокласників, які підкрадаються до нього, цей однокласник може відчувати і розповісти всім про те, як міг почуватися Макбет, крокуючи до палат короля Дункана. Головний гравець також може відчувати себе Просперо, а кожен з його однокласників, рух якого він помітив, міг би почуватися як Каліббан, який промовляє **«Цей острів — мій»**.

3. СТВОРІТЬ ОБРАЗИ ПЕРСОНАЖІВ

Щоб створити образи, які допоможуть класу проаналізувати ключових персонажів, розділіть учнів на маленькі групи з 3-5 учасників. Попросіть їх створити статичні образи або стоп-кадри на теми «Король і його піддані», «Зустріч трьох відьом», «Солдати, які повертаються з поля битви» тощо. Таким чином ви зможете познайомити учнів з головними персонажами та подіями п'єси ще на самому початку

її вивчення. Учасників груп також можна попросити створити образи, які відтворюють певні рядки п'єси. Це допоможе вам побачити, як різні учні їх розуміють: **«Макбет хоробрий (зватись так він гідний)»** ('Brave Macbeth, well he deserves that name') або **«А розпоров од пупа аж до щік»** ('Unseamed him from the navel to the cheeks').

* Правила гри «Бабусина хода» ('Grandma's/Grandpa's Footsteps'): головний гравець («бабуся/дідусь») стоїть попереду спиною до всіх, а всі інші вишиковуються з протилежного боку й повинні непомітно наблизитись до нього впритул. Головний гравець може обернутися у будь-який момент. Усі інші цієї ж миті завмирають. Щойно головний гравець помітить, як хтось ворухнувся, він вказує на нього та повертає його на початкову позицію у протилежному боці кімнати.

4. ВСТАНОВІТЬ ЧАСОВІ ОБМЕЖЕННЯ

Відведіть групам учнів по 10 секунд на створення статичного образу або стоп-кадру. Цього часу має вистачити, щоб виконати завдання, проте його замало для того, щоб учні почали звертати увагу та

відволікатись на тих, з ким вони працюють. Завдання стане ще цікавішим, якщо попросити учнів виконувати його без жодного слова.

5. ЗАОХОЧУЙТЕ УЧНІВ ОБИРАТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Пам'ятайте, що кожна п'єса є сумішшю фактів і тлумачень. Наприклад, у п'єсі **«Макбет»** три жінки говорять Макбету, що одного дня він стане королем. Але як ці жінки могли з'явитися на сцені, залишити її, рухатись нею і говорити — все це залишається на розсуд глядача. Учні вільні обирати інтерпретацію постановки, сценографію та тлумачення. Невідомо, як виглядають Макбет або привид Банко. Тож все

доводиться вирішувати самостійно, навіть те, чи взагалі привида Банко варто з'являтися на сцені. Якщо ж ви вирішили, що він на ній має з'явитись, глядачі здогадаються, про що думає Макбет, і почнуть симпатизувати йому. Якщо ж привида не буде, глядачі побачать лише те, як стривожений Макбет мусить з'явитися перед своїми гостями.

6. ВИКОРИСТОВУЙТЕ ФАКТИ З ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ, ЩОБ НАБЛИЗИТИ П'ЄСУ ДО РЕАЛЬНОГО ЖИТТЯ

Якщо ви розкажете учням, що багато хто з глядачів в Англії часів Шекспіра вірив, що чарівні створіння мають недобрі наміри, а день літнього сонцестояння — доволі небезпечний час року, коли відкривається портал між людським та чарівним

світами, робота над п'єсами **«Макбет»** і **«Сон літньої ночі»** може набути нового змісту. Головним нашим завданням сьогодні є пошук такого способу вдихнути нове життя у творчість Шекспіра, щоб вона вражала глядача так само, як і 400 років тому.

7. КОРИСТУЙТЕСЬ ОРИГІНАЛЬНИМ ТЕКСТОМ, АЛЕ НЕ БІЙТЕСЯ ЙОГО РЕДАГУВАТИ

Ми знаємо, що дітей інтригує краса та своєрідність мови Шекспіра. І навіть те, що вони не все в ній розуміють, може стати частиною гри, під час якої аналіз незвичних або незнайомих слів і речень можна перетворити на захопливе заняття. Проте для цього вам варто відредагувати текст і розділити його на зручні уривки, роботу над якими можна

легко контролювати. Наприклад, візьміть десять рядків, в яких розкривається сюжет особливо цікавої сцени, або монолог. Коли діти добре їх зрозуміють, вони можуть додати до уривку ще кілька рядків або дізнатись про те, що відбувається далі, перейшовши до наступної частини п'єси.

8. АНАЛІЗУЙТЕ МОВУ РАЗОМ

Пам'ятайте, що видавці іноді не мають спільної думки з приводу того, що означають ті або інші слова та речення. Тож завжди цікавіше почати зі звучання слова й лише потім подумати над тим, що воно може означати, ніж одразу розкрити таємницю, зазирнувши до словника. Такі слова, як: **«в мирі»/«в мирі відійшла»** ('Peace-parted'/'As to peace-parted soul'), **«кишеньковий злодій»** ('Pick-purse'),

«крутий»/«Крутію, брешеш!» ('Malignant thing'/'Thou liest malignant thing!') або такі рядки, як: **«Мене затуркали розмови ваші, аж нудить з них»** ('You cram these words into mine ears against/The stomach of my senses') є чудовими прикладами слів і фраз, аналіз і пошук значення яких необхідно проводити з усім класом.

Для більш детального ознайомлення з освітніми підходами КШК до вивчення п'єс Шекспіра відвідайте сайт: www.rsc.org.uk/education

ДІЯ

ПЕРША

ЛІДЕРСТВО

ТА

ВЛАДА

ЛІДЕРАМИ НАРОДЖУЮТЬСЯ ЧИ СТАЮТЬ ?

Цілі

Розглянути ознаки справжнього лідерства та особливості побудови ефективного ораторського виступу на прикладі п'єс Шекспіра і сучасних зразках. Прочитати, розіграти та обговорити рядки, сцени та монологи з п'єс Шекспіра.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, драматургія, формування громадянської свідомості, санітарно-просвітницька робота, політика.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче та критичне мислення.

Додаткові ресурси і матеріали

Вільний простір для практичних занять, великі аркуші паперу та ручки, доступ до мережі Інтернет, цифрові фотокамери, примірники з фрагментами п'єс, текст промови Барака Обами.

НАВЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Лідерські якості, формування вмінь переконливого мовлення і риторика.

Розділ, присвячений більш поглибленому аналізу питань лідерства та влади на прикладі трагедії «Юлій Цезар» за допомогою сценічних підходів, знаходиться у кінці цієї збірки та призначений для тих, хто бажає більш детально розглянути цю тему та власне п'єсу. Ці підходи можна використовувати до, після або як складову частину наведеної нижче послідовності робіт.

ВСТУП

Подумайте про лідера вашої школи, міста або країни. Які знання і вміння роблять їх успішними керівниками? Яким чином вони досягли та втримують свої лідерські позиції?

Нехай учні подумають над відповідями на ці запитання. Чи можуть вони навести приклади якихось історичних чи сучасних особистостей, які лідерами «стали», і які ними «народились»?

У п'єсах Шекспіра діє багато персонажів, які наслідували владу або її втратили, або намагаються її здобути. До якого типу лідерів можна віднести цих героїв Шекспіра? До яких дій вони вдаються, щоб здобути владу або втримати її?

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗМИНКИ

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Який вплив на вас має лідер?

Як би ви поводитись поряд з ним?

Як ви привітаєте директора школи або главу держави, якщо вони зараз увійдуть до класу?

П'єси Шекспіра часто починаються із ситуацій, коли звичайний стан речей порушується через те, що змінюються правителі та лідери. Як наслідок, інші герої часто змушені швидко змінювати свою поведінку, щоб справити на нового правителя гарне враження і зберегти своє безпечне становище.

Попросіть учнів розміститися у вільному просторі класу.

Призначте одного з учнів лідером. Його можна назвати «королем» або «королевою» залежно від того, яку саме п'єсу ви збираєтесь розглядати. Якщо це можливо, нехай учень у якості символу влади надягне корону.

Коли лідер почне ходити класом, попросіть інших учнів ставитися до нього так, як, на їхню думку, потрібно ставитися до нового лідера. Поясніть їм, що ця особа щойно стала їхнім правителем, тож вони ще не знають, яким буде його правління. Як реагуватимуть учні на нового лідера?

Попросіть нового лідера зупинитися і запитайте в нього, яка манера поведінки підданих йому подобається, а що його дратує. З отриманих відповідей складіть три нових «правила», яких варто дотримуватись усім в класі. У цих правилах може йтися про те, що лідеру, наприклад, подобається, коли йому вклоняються; що він не любить людей, які часто посміхаються; не терпить, коли до нього підходять надто близько або торкаються його.

Запропонуйте учням дотримуватись цих правил і відповідно змінити своє поводження з лідером, спостерігаючи при цьому, які зміни відбуваються в класі.

Повторіть все з початку, змінивши лідера, і попросіть його придумати інші правила.

Подумайте з учнями, що має відчувати людина, яку обставини змушують пристосовуватись або змінитись. Чи легко було учням дотримуватись правил, як того вимагав від них новий лідер? Що відчуває людина у період зміни лідера?

Ця вправа є гарним способом ознайомити учнів з поняттям лідерського стилю і впливу. Розгляд при цьому таких п'єс Шекспіра, як **«Річард II»** або **«Генріх IV Частина I»**, в якості прикладів може спонукати учнів замислитись над тим, що відбувається, коли правителі змінюються, а їхні придворні змушені пристосовуватись до нового господаря.

У багатьох п'єсах Шекспіра вступні сцени часто описують саме такий стан змін або невизначеності. Цю вправу також можна адаптувати таким чином, щоб зосередити увагу на тому, що відчуває людина, яка є лідером. Для цього учням, які грають роль лідера, можна давати різні характеристики. Це дасть змогу вам познайомити учнів із такими персонажами, як Оберон і Титанія (**«Сон літньої ночі»**) або Клеопатра (**«Антоній і Клеопатра»**).

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ, УМІНЬ І СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Якими якостями вирізняється справжній лідер?

Як із плином часу змінюється враження від лідера?

Вишикуйте учнів у центрі класної кімнати. Прочитайте їм перелік дій, вчинених лідерами з п'єс Шекспіра. Попросіть учнів зробити крок вперед, якщо вони вважають, що це вчинок справжнього лідера, або крок назад, якщо це дія лідера поганого. Відзначте, на яких позиціях знаходяться учні після завершення вправи, і попросіть кількох з них пояснити свої рішення.

Макбет: Вбив короля з метою стати новим правителем.

Генріх V: Закликаючи хоробро битися, надихнув свої війська на битву.

Генріх IV: Відібрав корону в нечесного й непопулярного правителя.

Річард II: Витрачав гроші, зібрані з підданих, на коштовні речі для себе.

До цього списку можна додати вчинки персонажів з інших п'єс Шекспіра, які ви вивчаєте.

Попросіть кожну з груп учнів намалювати велику картину, яка б демонструвала, як, на їхню думку, має виглядати справжній лідер. Після цього учні повинні написати навколо зображення, якими знаннями, вміннями та якостями має володіти справжній лідер. Він повинен бути вмілим організатором, натхненним промовцем чи жорстоким воїном?

Після виконання цього завдання попросіть групи порівняти результати. Чим вони різняться? Якими, на думку учнів, є три найголовніші риси справжнього лідера, і чи відрізняються вони від якостей порядної людини?

ПОГЛИБЛЕНИЙ АНАЛІЗ — РИТОРИКА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Як лідери використовують можливості мови для того, щоб переконати людей слідувати за собою?

Риторика — це мистецтво побудови переконливого мовлення. Основна мета риторики полягає у тому, щоб переконати людей слідувати ідеям промовця. Ефективні лідери часто використовують у своїх промовах такі техніки переконання:

- повтори
- правило трьох (повторення чогось тричі з метою досягнення більшої виразності)
- запитання
- черговість
- протиставлення (або антитеза).

За Аристотелем, традиційний порядок аргументації у промові такий: етос, логос і пафос.

Етос — це звернення до слухача, яке базується на характері оратора. Тон промови має створити в слухача гарні враження про чесноти промовця і його моральні цінності. «Ви маєте мене слухати, тому що... у мене гарна репутація та авторитет; я підтримую вас і добре знаю, що кажу».

Логос — це звернення, яке базується на логіці або причинних зв'язках. Аргументи наводяться з використанням прикладів і максим. «Ви маєте мене слухати, тому що... я оперую беззаперечними фактами».

Пафос — це звернення, яке базується на емоціях, які часто асоціюються з переживаннями або симпатією, а також на емоціях, які виникають у слухачів. «Ви маєте слухати мене, оскільки... у цьому полягає проблема, і ось як вона вплине особисто на вас». В аргументах, які містять пафос, часто використовуються метафори або порівняння для того, щоб встановити в слухачів емоційний зв'язок з абстрактними поняттями.

Подивіться постановки натхненних монологів лідерів у п'єсах Шекспіра: промову Брута з трагедії «Юлій Цезар», Дія 3 Сцена 2 і монолог Генріха V у п'єсі «Генріх V», Дія 3 Сцена 1.

Попросіть учнів знайти прийоми переконливої риторики, які використовуються у наведених фрагментах. Які враження склалися у класу про цих лідерів? Як саме цьому сприяла їхня мова?

АНАЛІЗ МОНОЛОГУ

Вправи «Хорове читання» і «Пунктуаційне зміщення» допоможуть учням у подальшому аналізові мови Шекспіра. Приміром, останнє завдання полягає в тому, що учні, рухаючись класом, вголос читають фрагмент тексту та змінюють напрямок свого руху щоразу, коли доходять у тексті до розділового знаку. З цього можна почати розмову про душевний стан персонажу. Наприклад, що говорить про лідера те, що учні під час читання його промови виглядають стурбованими та часто змінюють напрямок свого руху? Побачити, як це відбувається, можна на прикладі трагедії «Юлій Цезар» (стор. 60, 61), проте для виконання цієї вправи можна використати будь-який інший текст.

Допоможіть учням написати сучасний варіант одного з прослуханих ними монологів англійською або рідною мовою. Чи справляють тепер ці промови таке саме враження на слухачів?

ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ — МІЖПРЕДМЕТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Роздайте учням примірники промови Барака Обами, проголошеної ним під час праймеріз у Нью-Гемпширі (США) в ході президентської кампанії 2008 року (перегляньте також її відеOVERсію). Попросіть учнів знайти які-небудь риторичні прийоми та елементи переконливого мовлення у цій промові, з якими вони вже познайомились, аналізуючи мову Шекспіра. Чому ця промова є переконливою, і у чому саме полягає її переконливість?

Попросіть учнів порівняти цю версію з версією у виконанні артиста will.i.am:

www.youtube.com/watch?v=jjXyqcx-mYY

До кого спрямоване це звернення? Обговоріть, як політики можуть знаходити спільну мову з молоддю у XXI сторіччі. Чи залишається риторика все ще важливою?

І НАОСТАНОК

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Поверніться до запитання, поставленого на початку розділу: лідерами народжуються чи стають? Обговоріть з учнями відповіді на нього. Чи змінилися їхні думки?

Як стати справжнім лідером? Які вміння для цього потрібні? Можливо, вам стане в нагоді фільм Британської Ради, у якому йдеться про партнерство шкіл, учні яких порівнюють свої школи у Шотландії та Південній Африці в рамках реалізації програми розвитку молодих лідерів:

schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/commonwealth-class/bbc-films

Попросіть учнів застосувати набуті знання для написання промови або сценарію музичного відеOFільму, мета яких — переконати людей більш активно долучатись до планів покращення своїх шкіл.

СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ-ПАРТНЕРОМ

Обмінюйтесь створеними вами портретами та характеристиками справжніх лідерів і порівняйте їх. Якщо ці характеристики в обох школах відрізняються, то чим саме?

Поділіться прикладами національних і світових лідерів, які проголошують натхненні промови.

Обмінюйтесь зі школою-партнером своїми промовами, фільмами та ідеями щодо розвитку ефективного лідерства.

«Генріх V» Дія 3, Сцена 1

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Молодий король Генріх закликає своє військо хоробро йти в бій і битися за Англію проти Франції.

Король Генріх

Крізь вилом пройдемо — або тілами
Своїми замуруємо його!
Ніщо не прикрашає так людину,
Як скромність і смирення в мирний час.
Та лиш покличуть сурми бонові,
Хай тигром кожен ворогу здається!
Напружте м'язи, розпаліте кров,
Сховайте вдачу лагідну за люттю.
Хай очі хижим блиском загоряться
І грізно визирають із очниць,
Немов гармати. Хай чоло похмуре
Над ними нависає, наче скеля,
Яку таранить вічно, невмолимо,
Неначе звір жорстокий, океан.
Роздуйте ніздрі, стисніть міцно зуби
І віддих затамуйте; дух борні
Хай в вас повстане. Лицарі, вперед!
У ваших жилах кров войовників,
Що в ратному труді, як Александр,
На цій землі не відали утоми
І, лиш звитяживши, мечі ховали.
Не осоромте рідних матерів
І доведіть, що справді ви сини
Героїв тих, кого зве батьками!
Хай стане кожен з вас у цім бою
Взірцем для простолюддя. Поселяни!
Вас Англія зростила. Доведіть,
Що мужній дух її ви зберегли,
Що батьківщини ви сини достойні,
Хоч ваші очі вже мені сказали:
Немає нищих серед вас людців.
Ви — наче гончаки, що нетерпляче
В погоню рвуться. Піднято вже звіра.
Хай чує ворог мужній клич здаля:
«За Англію! За Гаррі-короля!»

Переклад: Віктор Ружицький

© RSC. Photo by Ellie Kurtz.

«Юлій Цезар» Дія 3, Сцена 2

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Брут намагається переконати натовп у тому, що очолювана ним таємна змова з метою вбити Цезаря була виправданою.

Брут Римляни, земляки, друзі! Слухайте, чому я так учинив, і мовчіть, щоб вам було чути; вірте мені заради моєї честі і майте пошану до моєї честі, щоб вірити; судіть мене за своїм розумінням і пробудіть свої почуття, щоб краще судити. Коли є хтось у цьому зібранні, хто щиро любив Цезаря, то йому я кажу, що Брут любив Цезаря не менше, ніж він. А коли цей друг запитає, чому Брут повстав проти Цезаря, ось моя відповідь: не тому, що я менше любив Цезаря, а тому, що я більше любив Рим. Чи воліли б ви, щоб Цезар жив, а ви вмерли рабами, і чи щоб Цезар був мертвий, а ви жили вільними людьми? Оскільки Цезар любив мене, я оплакую його; оскільки він був щасливий, я радів за нього; оскільки він був доблесний, я шанував його; та оскільки він був владолюбивий, я вбив його. За його любов — сльози; за його успіхи — радість; за його доблесть — пошана; а за його владолюбство — смерть. Хто серед нас такий нищий, що схотів би стати рабом? Якщо є такий, хай озветься, бо я його образив. Хто серед вас настільки здичавів, що не хоче бути римлянином? Якщо є такий, хай озветься, бо я його образив. Хто серед вас такий нікчемний, що не хоче любити своєї батьківщини? Якщо є такий, хай озветься, бо я його образив. Я чекаю на відповідь.

Переклад: Василь Мисик

Промова Барака Обами під час праймеріз у Нью-Гемпширі в 2008 році

Коли ми зустрілись з неймовірними перешкодами, коли нам сказали, що ми ще не готові їх подолати, що нам не варто і намагатись, або що ми не зможемо цього зробити, покоління американців відповіли з простою вірою, яка відобразила дух народу: «Так, ми можемо. Так, ми можемо. Так, ми можемо».

Це був символ віри, закарбований в основоположних документах, які задекларували долю нації: «Так, ми можемо».

Це шепотіли раби та противники рабства, які прокладали шлях до свободи крізь нічну темряву: «Так, ми можемо».

Це співали іммігранти, рушаючи з далеких берегів, і піонери, які пробивались на захід, долаючи опір безжальної природи: «Так, ми можемо».

Цими словами керувались робітники, які створили спілки, жінки, які домоглись для себе виборчого права, президент, який обрав місяць в якості нашого нового кордону, і цар, який привів нас на вершини й вказав шлях до землі обітованої: «Так, ми можемо, задля справедливості та рівності. Так, ми можемо, задля нових можливостей і процвітання. Так, ми можемо зцілити цю націю. Так, ми можемо змінити цей світ на краще. Так, ми можемо».

Тож, коли завтра ми розгорнемо нашу кампанію на півдні та на заході, оскільки знаємо, що боротьба робітників-текстильників у Спартанбурзі схожа з важкою долею посудомийниці у Лас-Вегасі, що надії маленької дівчинки, яка відвідує напівзруйновану школу в Діллоні, такі ж, як у хлопчика, який отримує уроки життя на вулицях Лос-Анджелеса, ми маємо пам'ятати, що в Америці щось відбувається, що ми не настільки розділені, як вважають наші політики, що ми — один народ, що ми — одна нація.

І усі разом ми розпочнемо наступну велику главу Американської історії, розпочнемо її трьома словами, які лунатимуть дзвонами від узбережжя до узбережжя, від моря до моря: «Так, ми можемо».

Інші приклади широко відомих промов в аудіо- та текстових версіях розміщено на сайті: www.theguardian.com/theguardian/series/greatspeeches

ДІЯ

ДРУГА

СІМ'Я

ТА

СТОСУНКИ

ЧИ ЗАВЖДИ БАТЬКИ ЗНАЮТЬ КРАЩЕ ?

Цілі

Проаналізувати стосунки батьків і дітей у п'єсах Шекспіра, а також реакцію на них сучасної глядацької аудиторії. Познакомити учнів із різними стилями писемного мовлення і навчити користуватись ними.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, драматургія, формування громадянської свідомості, санітарно-просвітницька робота, мистецтво та дизайн.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче мислення, розвинена емпатія.

Додаткові ресурси і матеріали

Вільний простір для практичних занять, папір, робочі аркуші з фото, великі аркуші паперу, ручки, копії текстів, цифрові фотокамери та доступ до мережі Інтернет.

НАВЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Аналіз родинних стосунків у п'єсах Шекспіра.
Написання текстів різними стилями та використання монологів.

ВСТУП

Стосунки — насамперед йдеться про родинні взаємини — важлива тема, присутня у багатьох п'єсах Шекспіра.

Обговоріть види стосунків, зображених у п'єсі, яку ви вивчаєте. Це стосунки між батьками і дитиною, між друзями чи романтичні почуття? Вони гарні чи проблемні? Які з них, на вашу думку, більш цікаво аналізувати драматургу, а які — глядачам?

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗМИНКИ

Попросіть учнів розміститися у вільному просторі класу.

Нехай вони встановлять візуальний контакт з іншими учнями поряд, посміхаються їм і мовчки висловлюють їм вдячність.

Учні продовжують виконувати вправу, але тепер попросіть їх вітати людей, повз яких вони проходять, так, немов ці люди їм:

- справжні старі друзі
- рідні брат чи сестра, які недолюблюють одне одного
- друзі сім'ї або сусіди.

Це гарний спосіб підвести учнів до ідеї різноманітності стосунків і подумати про те, як ставлення до людей може виражатися фізично. Ці варіанти можна розширити або адаптувати до будь-якого тексту, який ви вивчаєте. Наприклад, у трагедії **«Гамлет»** можна аналізувати стосунки між матір'ю і сином, а у п'єсі **«Король Лір»** — шанобливе ставлення доньки до батька.

Допоможіть учням, розділених на пари, використати прийом **Створення образів** для відтворення статичних образів, які б демонстрували такі стосунки:

- батько погрожує своїй доньці, що хоче вийти заміж за чоловіка, який їй не до вподоби
- двоє закоханих зустрічаються таємно
- друг захищає друга в бійці
- батько виганяє з дому свою доньку, оскільки впевнений, що вона недостатньо його любить
- пара в суперечці з'ясовує, чи когось з них обманули.

Нехай учні уважно розглянуть деякі з цих образів, особливо якщо групи розробляли спільні теми або представили схожі інтерпретації.

Обговоріть, що відбувається, якщо між персонажами виникають розбіжності. Як це впливає на їхні стосунки?

Це завдання також можна розширити, попросивши учнів створити стоп-кадр, або фотографію, групи персонажів. Поки учні цим займаються, запитайте в них, де має розташовуватися кожен з персонажів, і як можна візуально продемонструвати стосунки між ними в п'єсі. Якщо ви вважаєте за доцільне проаналізувати стосунки в окремій сім'ї або групі, забезпечте учнів відповідними характеристиками персонажів.

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ, УМІНЬ І СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Які види стосунків у своєму житті ви можете назвати?

Попросіть учнів намалювати схеми, на яких будуть зображені всі стосунки, що існують в їхньому житті: родинні, дружні, з іншими учнями, сусідами, вчителями тощо. Обговоріть ці схеми з класом — які взаємини, на думку учнів, є для них найважливішими?

Які складності час від часу виникають у цих стосунках? Чи траплялись в учнів якісь суперечки або конфлікти з ключовими людьми, вказаними на цих схемах? Як вони їх вирішували?

Поставте класу пробне запитання: «Чи завжди батьки знають, що є найкращим?». Попросіть учнів уявити, що класна кімната є шкалою, а їм потрібно рухатись вздовж неї ліворуч, якщо вони дають ствердну відповідь, і праворуч, якщо вони не погоджуються. Попросіть одного або двох учнів пояснити свою позицію.

Якщо ви бажаєте продовжити обговорення, запропонуйте учням відповісти на таке запитання: «Чому дітям варто дослухатись до думки дорослих?». Чи можуть вони навести приклади, коли діти бажають робити щось, що суперечить волі батьків? Хто правий у таких ситуаціях?

Ви можете продовжити подібні дискусії та запропонувати групі обговорити такі запитання:

- Як ви залагоджуєте конфлікти, що виникають?
- Як ефективне спілкування допомагає вирішувати конфлікти та уникати проблем у родинних стосунках?

Пам'ятайте, що обговорення подібних тем може бути неприємним для деяких учнів вашого класу.

АНАЛІЗ СТОСУНКІВ МІЖ ПЕРСОНАЖАМИ

Для аналізу персонажів і стосунків між ними можна використати вправу **Ліплення** — створення «образів-скульптур» за допомогою положень і форм людського тіла. Побачити, як це робиться, можна на прикладі трагедії «Юлій Цезар» (стор. 58), проте для цього можна використати і будь-який інший текст.

© RSC. Photo by Ellie Kurttz.

ПОГЛИБЛЕНИЙ АНАЛІЗ — СТОСУНКИ ТА МОНОЛОГИ

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Яким чином у своїх п'єсах Шекспір розкриває думки персонажів про їхні стосунки та емоції?

Конфлікт між батьками та дітьми — тема, яка з'являється у багатьох п'єсах Шекспіра. Дуже важливим для розуміння того, як розвиваються стосунки персонажів і як вони розуміють одне одного, є аналіз їхньої манери спілкування.

Покажіть учням відеокліп з уривком трагедії **«Ромео і Джульєтта»**, **Дія 3 Сцена 5**, або прочитайте цей текст у групах по три чоловіки.

КОНТЕКСТ

За сюжетом трагедії **«Ромео і Джульєтта»** Джульєтта таємно від своєї сім'ї вирішує вийти заміж за Ромео, оскільки її рідні бажають, щоб вона взяла шлюб з Парисом.

У цій сцені батько дівчини не знає про те, що вона вже вийшла заміж за Ромео, і сподівається, що Джульєтта зрадіє новині про свій майбутній шлюб із чоловіком, якого він для неї обрав.

Схожу ситуацію зображено в п'єсі **«Сон літньої ночі»**, де Гермія збирається вийти заміж за Лізандра, проте її батько хоче, щоб вона стала дружиною Деметрія. Батько дівчини просить Герцога примусити Гермію вийти заміж за Деметрія, тож Гермія з Лізандром змушені втекти.

Деякі з конфліктів, описаних у трагедії **«Ромео і Джульєтта»** та в інших п'єсах, виникають через персонажів, які прагнуть незалежності та свободи, а також через проблеми в спілкуванні, які всім нам дуже знайомі. Що ви могли б порадити батькам і дітям з п'єси, яку вивчаєте?

Дайте кожному учню примірник **Робочого аркуша 1** із фотографіями сцен з постановок п'єс Шекспіра, в яких дійовими особами є батьки й доньки. Попросіть учнів написати на фотографіях репліки та думки в «бульбашках», які б розповідали про те, що ці персонажі говорять чи думають.

Розділіть учнів на маленькі групи. Роздайте їм зразки монологів і тексти з п'єс **«Ромео і Джульєтта»** і **«Ричард III»**. Попросіть групи вибрати один з них.

Учні мають прочитати та обговорити текст, а потім стисло записати, що, на їхню думку, відчуває та думає персонаж, і що він хотів би зробити.

Скористайтесь цими записами при обговоренні з класом питання про те, як Шекспір використовує прийом монологу для розкриття думок персонажу, його почуттів і того, що він бажає зробити. Також можна розділити рядки монологу на фрагменти та попросити групи створити статичні образи для кожного з них. Це допоможе учням зрозуміти, які засоби для створення персонажів були використані, а також розкриє почуття та емоції, про які йдеться у тексті.

Нехай учні кожної групи, працюючи разом, створять монолог сучасною мовою, у якому батько або дитина з п'єси Шекспіра висловлюють свої роздуми та почуття з приводу певної ситуації, і розповідають про те, що вони бажали б сказати та зробити.

ШЕКСПІР ЧАСТО ВИКОРИСТОВУВАВ МОНОЛОГИ, ЩОБ ВИЯВИТИ НАЙПОТАЄМНІШІ ДУМКИ ПЕРСОНАЖУ

Монолог — це промова одного з персонажів, не адресована жодному іншому на сцені. Іноді в таких виступах звертаються до публіки, в інших випадках їх використовують, щоб розкрити приховані думки дійових осіб. Монологи можуть допомогти глядачам зрозуміти наміри певного персонажу, проте інколи їх використовують для того, щоб ввести публіку в оману. Напевно, найвідомішим першим рядком шекспірівського монологу є **«Бути чи не бути»** з трагедії **«Гамлет»**.

Q АНАЛІЗ МОНОЛОГІВ

Вправою, яка допоможе вам дослідити монолог як складову частину аналізу сцени, є **Читання пошепки**. Зрозуміти, як це робиться, можна на прикладі трагедії **«Юлій Цезар»** (стор. 59), проте для виконання вправи можна використати будь-який інший текст.

ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ — МІЖПРЕДМЕТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Попросіть учнів продовжувати працювати в групах і подумати, які з проблем у родинних стосунках героїв п'єси можна перенести в сьогодення. Поміркуйте, де й коли це могло б відбуватись, а потім попросіть учнів переписати сцену п'єси в стилі сценарію сучасної мильної опери. Щоб надихнути учнів, покажіть їм уривок відео із сучасної мильної опери або телевізійної програми.

Нагадайте учням, що від них вимагається інтегрувати проблеми родинних стосунків персонажів Шекспіра в життя сучасної сім'ї, додавши свої сценічні ремарки. Поясніть, що їхня робота могла б вийти в ефір у час, призначений для сімейного перегляду, тож мова, яку вони використовують, має відповідати цій аудиторії. Також попросіть учнів впевнитись у тому, що вони завершили сцену захоплюючою інтригою! Зробіть постановку або зніміть відео цієї сцени, щоб подивитись її разом з іншими учнями класу.

І НАОСТАНОК

Чи змінилися думки учнів щодо запитання, поставленого на початку цього розділу? Чи завжди батьки знають краще?

Які вміння та якості можуть допомогти підтримувати гарні стосунки з друзями та членами родини?

Проаналізуйте сюжет інших п'єс Шекспіра, у яких діють персонажі з проблемами у стосунках із батьками. Чи всі вони закінчуються трагічно?

СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ-ПАРТНЕРОМ

Завантажте графічні схеми зв'язків, створені при виконанні першого завдання, у «простір спільного використання» і порівняйте зі схемами, створеними учнями школи-партнера. Обговоріть їхні схожості й відмінності.

Обміняйтесь монологами, сценаріями мильних опер і вистав зі школою-партнером.

© RSC. Photo by Ellie Kurttz.

«Ромео і Джульєтта» Дія 3, Сцена 5

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Батько Джульєтти щойно сказав їй, що цього тижня вона має вийти заміж за Париса, проте й Джульєтта, й глядачі знають, що вона вже взяла шлюб з Ромео.

Джульєтта Навколішках благаю, добрий тату,
(опускається на коліна)
Дозволь хоча б одне промовить слово...

Капулетті До всіх чортів, дівчисько непокірне!
Геть, непотребнице! Ось вибирай:
Або в четвер ти підеш з ним до церкви,
Або не навертайсь мені на очі.
Мовчи. Не заперечуй. Ані слова.
Аж руки засвербіли... Ну, дружино,
Боліли серцем ми, що нам господь
Подарував лише одне дитятко;
Та бачу, що й одного забагато,
Що в цій одній для нас лише прокляття!
Геть, капосна!..

Мамка Рятуй її, господь!
Синьйоре, сором вам ганьбить дитину!

Капулетті А то ж чому, моя синьйоро мудра?
Пораднице, а прикусить-но язика!
Йдіть до кумась базікають, до сусідок.

Мамка Хіба кажу я щось погане?

Капулетті Ну, з богом! Ну!

Мамка Вже й говорить не можна?

Капулетті Заткніть безглузду пельку і мовчіть!
За чаркою базікайте про мудрість
З кумасями, а нам її не треба!

Синьйора Кап. Ви надто розпалились!

Капулетті Боже, боже!..
До сказу це довести може! Як?
Таж вдень, вночі, і пізно, й рано вдома,
І в товаристві, і на самоті.
Гуляючи чи лежачи в постелі.
Єдина думка: одружить її!
І ось знайшов їй жениха, нарешті,
Шляхетного, із знатної родини.
Він добре вихований, молодий,
Багатий, і вродливий, і розумний,
Талантів різних повен, як то кажуть,
Хорошої статури, як годиться,—
І раптом ця безглузда тонкослізка,
Незайманка, писклява лялька, погань,
Як щастя їй само пішло до рук,
Відповідає: «Я не хочу заміж»,
«Любить не можу», «я ще молода»,
«Прошу мені пробачити...» Гаразд.
Не підеш заміж,— я тобі пробачу:
Пасись, де хочеш, тільки з дому геть.
Дивися. Обміркуй. Я не жартую.
Четвер вже близько; зваж усе сама:
Як ти моя — віддам тебе за друга,
Як не моя — то хоч повісся з горя
Чи, жебраючи, здохни край дороги!
Клянусь душею, я тебе зречуся,
Й моє добро повік твоїм не буде.
Одумайся — я клятви не зламаю!
(Виходить)

Переклад: Ірина Стешенко

РЕСУРСИ І МАТЕРІАЛИ

- Олівці
- Ручки

Додайте в «бульбашки» слова, які, на вашу думку, передають репліки та думки цих батьків і доньок.

«Ромео і Джульєтта» Дія 2, Сцена 2

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Ромео прокрався до будинку Капулетті для того, щоб знову побачити Джульєтту після першої зустрічі з нею на балу, організованому її батьком того вечора. Ромео стежить за дівчиною крізь вікно.

Вгорі, край вікна, з'являється Джульєтта.

Ромео Та тихо! В тім вікні сяйнуло світло!
Там схід, сама ж Джульєтта — ясне сонце!
Зійди ж, прекрасне сонечко, і сяйвом
Блиск заздрісного місяця убий!
Він і без того зблід, він занедужав
Від прикrostі, що ти — його служниця,
А все ж затьмарила його красою.
Тож не служи ревнивцеві блідому!
Весталчин одяг, бляклий, зеленавий
Лише безумці носять. Скинь його!
Он владарка моя, моє кохання!

Дізналася б вона, як я люблю!
Вона заговорила? Ні, мовчить...
Ну що ж. Нехай. Адже говорять очі.
Я відповім... Який-бо я зухвалець.
Ні, не до мене очі ці говорять.
Дві зірки найяскравіші на небі
Десь мають пильні справи і повинні
На час покинути небесні сфери
Й очам її своє благання шлють —
За них тим часом сяяти в блакиті.
О, що, коли б і справді тії очі
На небі сяли, зорі ж — на обличчі?
Обличчя ясні зорі ті затьмило б,
Як сонечко — ліхтар; та з неба ж очі
Лили б такі потоки променисті,
Що всі пташки співати почали б,
Подумавши, що то вже сходить сонце!
На руку ось схилилась край віконця,
Притиснувши долоню до щоки...
Якби мені за рукавичку бути
І доторкатись до щоки її!

Переклад: Ірина Стешенко

«Річард III»

Дія 1, Сцена 1

Король Річард III

Нарешті сонце Йорка обернуло
Звад наших зиму в літо світлодайне
І хмари, що над домом нашим висли,
Поховано в глибокім лоні моря.
Вінки звитяги нам чоло вінчають,
Пощерблена спокійно висить зброя,
Не грім війни — веселощі панують,
Не грубий марш, а музика чарівна.
Розгладив зморшки грізночолоий бій,
Не мчить на конях у броні, не віє
Страхами в душі ворогів лякливих,
А витанцьовує в покоях дами
Під звуки лютні мліно-любострасні.
Та не для мене ігри ті любовні
Чи ніжні заглядання у дзеркала;
Мені бракує величі кохання,
Щоб серед німф розпусних хизуватись.
Невдатна скривдила мене природа —
Ні постаті, ні вроди я не маю,
Потвора недороблена, у світ цей
Дочасно кинута напівлюдина,
Такий бридкий, кульгавий, що й собаки
На мене брешуть, як до них наближусь.
У мирну пору млявих цих мелодій
В яких розвагах час мені збавляти?
Хіба на сонці тінь свою зорити
Чи міркувати про потворність Власну?
Тож, добре знаючи, що я коханцем
У дні солодкомовні ці не буду,—
Поклав собі негідником я стати
Й прокляв пусті забави наших днів.
Через намови, наклепи зловісні,
І нашепти про сні, й пророцтва п'яні
Смертельну встиг посіять я ненависть
Між братом Кларенсом і королем.
Коли король Едвард прямий і чесний,
Як віроломний і брехливий я,—
Сьогодні ж Кларенс буде у в'язниці,
Бо є пророцтво, що від букви «Г»
Едвардові загинуть спадкоємці.
Думки, пориньте в душу. Ось і Кларенс.

Переклад: Борис Тен

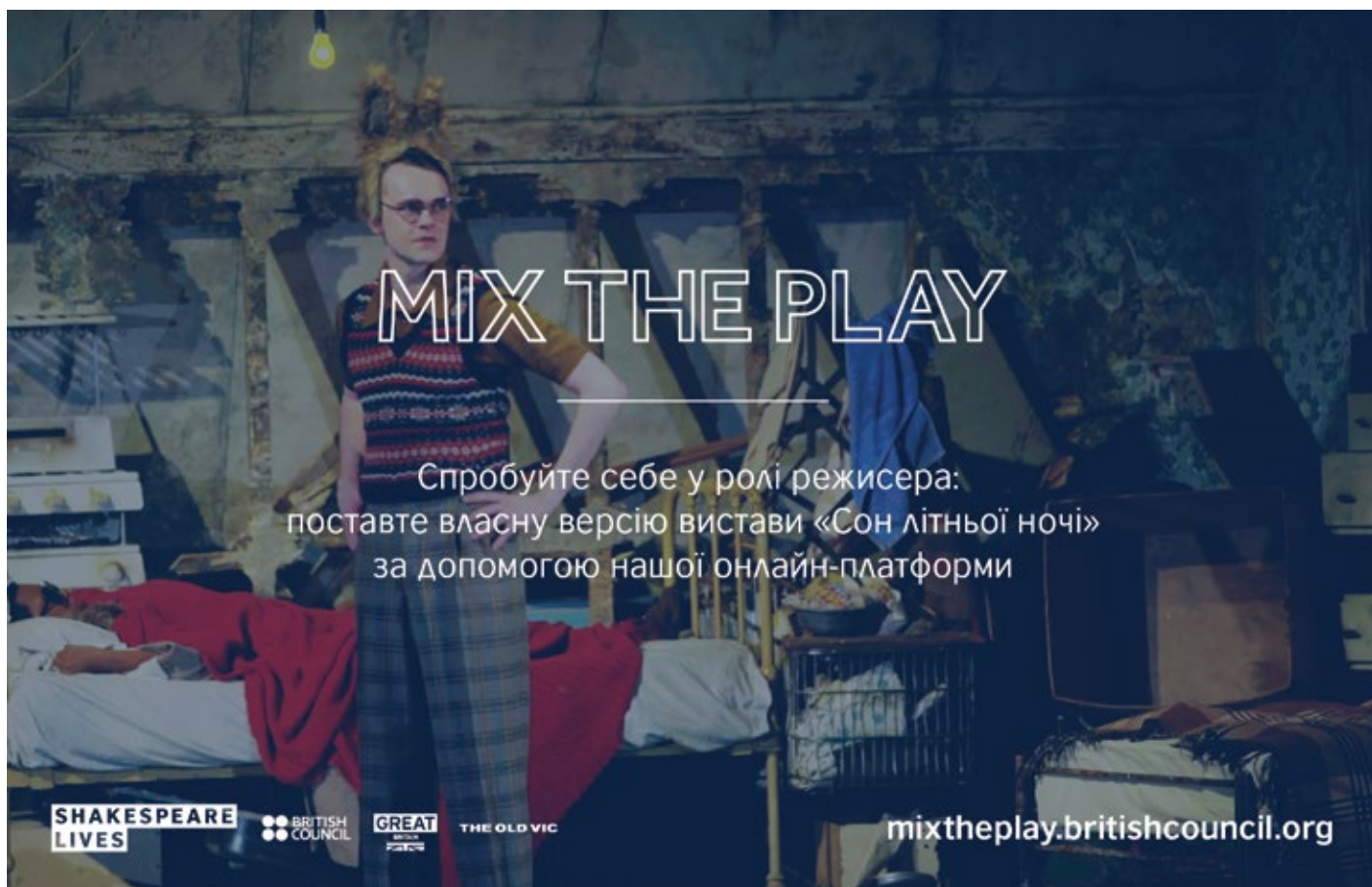

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

У цьому монолозі Річард розповідає про те, як після громадянської війни в Англії запанував мир. Його старший брат Едвард — король, проте він не братиме участі у святкуванні. Річард описує себе як «недороблену», «бридку» «напівлюдину». Він дає собі клятву, що стане негідником і здобуде трон, посіявши розбрат серед членів сім'ї. Задля цього Річард почав розробляти план дій проти свого брата Кларенса та розповсюджувати плітки, які мали на меті викликати в Едуарда підозри щодо Кларенса.

ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ І МАТЕРІАЛИ

Подивитись відео-кліпи можна у режимі онлайн за посиланням: schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/shakespeare-lives

MIX THE PLAY

Спробуйте себе у ролі режисера:
поставте власну версію вистави «Сон літньої ночі»
за допомогою нашої онлайн-платформи

SHAKESPEARE LIVES BRITISH COUNCIL GREAT THE OLD VIC

mixtheplay.britishcouncil.org

Emoji Shakespeare.

Найкращий спосіб дізнатися,
з чого зроблений Вільям Шекспір

SHAKESPEARE LIVES BRITISH COUNCIL GREAT Arzamas-

arzamas.academy/special/shakemoji/ukranian

ДІЯ ТРЕТЯ

ІДЕНТИЧНІСТЬ

ТА РІВНІСТЬ

ЧИ НАРОДЖУЮТЬСЯ УСІ ЛЮДИ РІВНИМИ ?

Цілі

Розглянути, які фактори визначають те, ким ми є, обговорити питання ідентичності, рівності та відмінності. Проаналізувати, як Шекспір використовує мову, а також з'ясувати, яка кількість слів та усталених виразів із його творів увійшли до сучасної мови.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, санітарно-просвітницька робота, формування громадянської свідомості, мистецтво та дизайн.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче мислення, розвиток емпатії.

Додаткові ресурси і матеріали

Вільний простір для практичних занять, аркуші паперу, примірники газет, доступ до мережі Інтернет, фрагменти текстів, робочі аркуші, ножиці та конверти.

НАВЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Розгляд питань ідентичності та шанобливого ставлення до людей. Аналіз того, як мова Шекспіра продовжує використовуватись у наш час.

ВСТУП

Наша ідентичність складається з різних характеристик, причому деякі з них розвиваються і змінюються з плином часу та набуттям досвіду. Шекспір досліджує цю тему в багатьох своїх п'єсах. Він використовує помилкову ідентичність, маскування і лицемірство персонажів як сюжетний хід, демонструючи нам, що люди не завжди є тими, ким здаються на перший погляд, а також розглядає нерівність, яка існує між людьми різних класів, статей і релігій.

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Як ми визначаємо себе, і що робить нас тими, ким ми є?

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗМИНКИ

Попросіть учнів розміститися у вільному просторі класу.

Нехай вони постійно рухаються і час від часу зупиняються без будь-якої вашої команди чи інструкції. Запропонуйте їм повторити це кілька разів, наголосивши на тому, що жоден з учнів не повинен ставати «лідером», а всі вони мають рухатись і працювати як одна команда.

Поясніть учням, що групи, в які вони встигли згуртуватись, тепер потрібно змінити. Для цього знову попросіть їх рухатись, але тепер зупинятись лише за вашою командою і мовчки ділитись на кілька груп.

Спочатку запропонуйте учням розділитись на групи за кількістю учасників, потім запропонуйте їм сформувати групи, члени яких будуть об'єднуватись на основі певних фізичних характеристик, наприклад, кольору волосся чи очей.

Можна створювати групи й далі, але тепер за основу брати не фізичні особливості учнів, а, наприклад, місяць їхнього народження. Запитайте в учнів, утворити яку групу їм було легше, і чим це можна пояснити.

Така розминка є гарною нагодою подумати, що відчувають люди, об'єднані в групу за критерієм, скажімо, зовнішності, а також обговорити, наскільки легше організовуватись у групи саме за подібними очевидними критеріями. Деякі люди почуваються комфортніше, якщо мають змогу швидко вирішити, до якої групи їм себе зарахувати. Інші можуть відчувати дискомфорт і невпевненість через те, що залишились поза певною групою. Можна піти далі та простежити, як учні реагують на те, що одній групі ви дозволяєте вільно пересуватись, у той час як друга має залишатися на місці.

Запитайте в учнів, що вони розуміють під ідентичністю, і створіть з ними список різних характеристик, з яких складається людська ідентичність. Це можуть бути стать, віросповідання, сімейний стан, фах, хобі, расова приналежність, вік, колір очей тощо.

Актор-комік Едді Іззард (Eddie Izzard) так описав себе у Твіттері: **«Я — британський європеєць, думаю, як американець, народився в арабській країні. Підтримую благодійність. Бігун. Політичний активіст. Ікона стилю. Людина».**

Попросіть учнів описати їхню ідентичність на великих аркушах паперу, використавши для цього не більше 140 знаків.

Після цього можна продемонструвати ці короткі характеристики разом із фотографіями самих учнів або створити «словесну хмару» ідентичності всього класу, завантаживши написані учнями тексти на сайт www.wordle.net. Такі «хмари» візуально виділяють слова, які зустрічаються у текстах найчастіше. Також подібним чином можна коротко описати ідентичність добре відомих учням персонажів із п'єс Шекспіра.

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ УМІНЬ І СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Які різні ролі та образи ми на себе приміряємо?

Усвідомлення нами своєї ідентичності також можна пов'язати з почуттям приналежності до певних груп і спільнот. У п'єсі **«Венеціанський купець»** Шейлок виступає в ролі батька, члена єврейської спільноти та лихваря. У трагедії **«Ромео і Джульєтта»** Джульєтта належить до родини Капулетті, це донька й молода дружина. З якими групами чи спільнотами ви пов'яжете інших персонажів Шекспіра?

Звернувшись до конкретної п'єси, попросіть учнів створити ілюстровану графічну схему різних груп, до яких входять її персонажі. Чи є серед них групи, з яких персонажі були виключені? Як це на них вплинуло? Як вдавання із себе іншого змінює відчуття ідентичності людини? У комедії **«Дванадцята ніч»** Віола, опинившись при новому дворі, змушена вдавати із себе чоловіка для того, щоб вижити. Подібні ситуації описуються ще в кількох п'єсах Шекспіра. А як люди приховують свою ідентичність у наш час? Навіщо вони це роблять?

Обговоріть моральні питання, пов'язані з ідентичністю і рівністю, наприклад, трактування ролі жінок, статусу або релігії, з якими учні зустрілись, вивчаючи п'єси Шекспіра. Ці теми досі залишаються актуальними. Роздайте учням примірники національних або місцевих газет. Попросіть знайти в них матеріали, в яких згадуються проблеми ідентичності та рівності подібні тим, що розглядав Шекспір ще 400 років тому.

ПОГЛИБЛЕНИЙ АНАЛІЗ — ПОВАГА ТА ЕМОЦІЙНА МОВА

Перегляньте відеокліп і прочитайте з класом фрагмент з **Дії 1 Сцени 3 п'єси «Венеціанський купець»**, у якому розповідається про те, як жорстоко ставились до Шейлока на вулицях Венеції через його належність до євреїв. Подумайте про зміст, прихований між рядками, та обговоріть мотивацію дій кожного персонажа з цього фрагменту.

Далі проаналізуйте відомий монолог Шейлока з **Дії 3 Сцени 1**, у якому він чітко доводить, що усі люди рівні. Подумайте, чому образи, використані в цьому фрагменті, є такими переконливими. Також можна попросити учнів уважно прочитати окремі рядки та створити фізичні образи, які б їх ілюстрували. Після цього варто звернути увагу учнів на те, що саме ці образи об'єднує і чим вони відрізняються. Чи вважають учні, що Шейлок був неправий, зажадавши помсти, коли йому не повернули борг?

АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙ ПЕРСОНАЖУ

Вправа «Створення образів» може бути гарним способом зрозуміти мотивацію персонажів у переломні моменти. Її мета — розкрити зміст, прихований між рядками, та зрозуміти мотивацію кожного персонажу. Вправу можна використати, щоб допомогти учням зрозуміти почуття Шейлока та висловити своє ставлення до того, як поведуться з ним інші персонажі п'єси «Венеціанський купець». Приклад вправи «Створення образів» можна побачити, звернувшись до розділу з аналізом трагедії «Юлій Цезар» (стор. 55), проте вправу можна використати при розгляді будь-якого іншого тексту.

Як альтернативний варіант — познайомте учнів з діалогом про кохання, який ведуть Віола та герцог Орсіно в Дії 2 Сцени 4 комедії «Дванадцята ніч». Нехай учні прочитають цей діалог парами, стоячи спиною один до одного. Як той факт, що Віола вдає із себе чоловіка, впливає на розмову? Що розуміють глядачі з її емоційної промови, чого не може зрозуміти Орсіно? Як це змінює враження від діалогу?

АНАЛІЗ ДІАЛОГУ

Приклади цього та інших Акторських етюдів можна побачити, звернувшись до трагедії «Юлій Цезар» (стор. 59). Проте їх можна використати при розгляді будь-якого іншого тексту.

© RSC. Photo by Rob Freeman.

ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАТЬ — МІЖПРЕДМЕТНІ ВПРАВИ

Цитуючи Шекспіра

Знамениті образи та фрази, використані у монологів, є лише частиною величезної кількості слів і виразів, які належать Шекспіру й досі широко використовуються у мові. Деякі з найбільш відомих висловів і фраз Шекспіра представлені у наведеному нижче фрагменті тексту, написаного письменником Бернардом Левіном:

«Якщо втрачену вами власність **як вітром здуло** (vanished into thin air), ви цитуєте Шекспіра. Якщо ви коли-небудь **не поступилися ні на йоту** (not to budge an inch) або **страждали від ревності** (green eyed jealousy), якщо ви **грали у шахрайські ігри** (fast and loose), якщо вам **відібрало мову** (tongue tied), якщо ви були **надійною опорою** (tower of strength), якщо вас було **введено в оману** (hoodwinked) або ви опинились **між двох вогнів** (in a pickle), ви цитуєте Шекспіра... якщо ви думаєте, що вже **прийшов час** (high time) і що вам відомі **усі подробиці** (long and short of it), або ви думаєте, що **все пропало й гру скінчено** (game is up) і рано чи пізно **все з'ясується і правда випливе** (truth will out), навіть якщо це стосується вашої **плоті й крові** (flesh and blood), то ви цитуєте Шекспіра».

Які з цих фраз знайомі вашим учням? Розрізте за наміченими лініями Робочий аркуш 2 з деякими із загально відомих ідіом Шекспіра. Попросіть клас розділитися на пари та правильно скласти початок і кінець цих висловів. Спробуйте написати кілька простих пояснень значення цих фраз для школи-партнера. Чи існують відповідні вислови та ідіоми в рідній мові учнів школи-партнера?

У якості домашнього завдання попросіть учнів записати деякі відомі цитати Шекспіра, опитавши для цього своїх родичів, вчителів, друзів чи сусідів. Це також можуть бути цитати, вже відомі учням зі школи. Попросіть учнів дізнатись більше про п'єсу та сцену, в якій зустрічаються ці цитати, а потім записати їх і проілюструвати. Таким чином учні можуть створити чудовий ілюстрований альбом цитат Шекспіра.

ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ

Попросіть учнів написати **Біопоему** — простий вірш-автопортрет усталеної форми. Нехай учні включають до нього образні та цікаві подробиці зі свого життя, які є складовою їхньої унікальної ідентичності. Для **Біопоеми** використовується такий шаблон:

- Ім'я
- Стосунки та зв'язки у вашому житті: «Родич (кого) ...» або «друг (кого) ...»
- Три риси характеру
- Три речі, які ви любите, наприклад, «люблю шоколад, прогулянки вітряним пляжем, театр»
- Три важливі спогади
- Три групи, до яких ви належите, наприклад, «футболісти, гітаристи та бігуни»
- Три досягнення
- Три мрії або бажання
- Дім (місцеперебування): «Мешкаю у ...» або «відвідую ... школу»
- Прізвище.

Після цього дайте учням завдання написати **Біопоему** про когось з добре відомих їм персонажів Шекспіра.

Попросіть клас працювати невеликими групами та придумати сюжет оповідання про людину, до якої ставляться не так, як до інших. Як можна або варто вирішувати цю проблему? Прочитайте ці оповідання учням класу.

І НАОСТАНОК

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Чи вважаєте ви, що сучасне суспільство забезпечує людям більшу рівність, ніж суспільство часів Шекспіра? Поясніть, чому.

Що ще можна зробити для забезпечення рівних можливостей для усіх людей?

У 2010 році Парламент Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії ухвалив «Закон про рівні права та недопущення дискримінації». Він поєднав у єдине ціле понад 100 законів з метою захистити кожну людину від несправедливого ставлення та сприяти створенню для усіх справедливого суспільства з однаковими можливостями. Допоможіть своїм учням дізнатись, які схожі заходи були здійснені у вашій країні з метою сприяння рівності. Такі, наприклад, як Конвенція ООН про права дитини, а також новий документ «Цілі сталого розвитку», погоджений 193 країнами у вересні 2015 року.

СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ-ПАРТНЕРОМ

Порівняйте індивідуальні характеристики та «хмару слів», підготовлені вашим класом, з аналогічними матеріалами учнів школи-партнера.

Створіть ілюстрований альбом улюблених шекспірівських цитат вашого класу та обміняйте його на збірку цитат, складену учнями школи-партнера; зазначте назву п'єси, дію і сцену, з яких взято кожну цитату.

Дізнайтесь про життя і працю видатних письменників країни вашої школи-партнера, які писали на схожі теми.

«Венеціанський купець» Дія 1, Сцена 3

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Купець Антоніо просить Шейлока, єврейського лихваря, позичити йому грошей. У наведеному монолозі Шейлок дає відповідь на прохання купця.

Шейлок Синьйор Антонію, траплялось часто,
Що ви в Ріальто з мене глузували —
З моїх відсотків і з мого багатства;
Я все терпів і знизував плечима:
Терпіть — така вже доля всіх євреїв.
Не раз мене ви обзивали псом,
Невірою й плювали на каптан
Святковий мій єврейський — все за те,
Що користуюсь я із власних грошей.
А нині я потрібен вам, вельможні?
Ну що ж! Тепер до мене ви йдете
І кажете: «Нам треба грошей, Шейлок!»
Ви просите у мене грошей! Ви,
Що тільки в бороду мені плювали
І копняками гнали, ніби пса,
Од вашого порога. А сьогодні
Вам треба грошей! Що ж сказати вам?
Чи не сказати часом: «О синьйоре,
Хіба ж собака може мати гроші?
Де ж чувано, щоб шолудивий пес
Позичить змів три тисячі дукатів?»
Чи я, повинен, низько уклонившись,
Затамувати подих і сказати
Несміливо, немов той раб покірний:
«О найшановніший синьйор! На мене
Ви середі минулої плювали,
А в інший день дали ви стусана
І часто псом огидним називали;
І ось тепер за ласки ваші всі
Я вам позичу певну суму грошей?»

Переклад: Ірина Стешенко

© RSC. Photo by Ellie Kurtz.

«Венеціанський купець»

Дія 3, Сцена 1

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Шейлок пояснює двом християнам, що він серйозно дотримується умов позики, наданої ним Антонію, і що всі люди мають однакові почуття та емоції, зокрема, бажання помсти.

Шейлок За те, що я єврей! Хіба єврей не має очей? Хіба єврей не має рук, частин тіла, почуттів, прихильностей, пристрастей? Хіба не живить його та сама їжа, що й християнина? Хіба не ранив його така сама зброя? Хіба не страждає він від таких самих хвороб, хіба не тими самими ліками його лікують? Хіба не відчуває він холодні зими і спеку літа, як і кожен християнин? Коли ви раните нас, хіба ми не спливаємо кров'ю? Коли ви нас лоскочете, хіба ми не сміємося? Коли ви нас труїте, хіба ми не помираємо? І коли ви нас кривдите, хіба ми не повинні мститися?

Переклад: Ірина Стешенко

© RSC. Photo by Hugo Glendinning.

«Дванадцята ніч»

Дія 2, Сцена 4

Віола А проте я знаю...

Герцог Що знаєш ти?

Віола Жіночу марну пристрасть!
Вони зрадливіші і справді серцем.
Була у батенька мого дочка,
Яка могла б вас полюбити, пане.

Герцог Життя її?

Віола Листок порожній, пане.
Чуттів своїх вона не виявляла,
А таємниця, як гробак у квітці,
В'ялила личенько її рожеве —
І, повна туги чорної й тяжкої,
Вона, немовби статуя терпіння,
До горя усміхалася. Така була
Любов її — любов жіноча, справжня.

Переклад: Максим Рильський

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Віола одягнена в чоловічий одяг. Вона працювала на герцога Орсіно, який найняв її як чоловіка-слугу на ім'я Цесаріо, але закохалася у нього.

© RSC. Photo by Reg Wilson.

РЕСУРСИ І МАТЕРІАЛИ

- Ножиці
- Конверти
- Ручки
- Папір

Зробіть копію аркуша із цитатами з п'єс Шекспіра, розріжте його за наміченими лініями та покладіть розрізані фрагменти до конвертів. Дайте кожній групі по конвертові та попросіть їх правильно з'єднати початок і кінець фрази.

All that glisters ... Не все то золото ...	... is not gold ... що блищить.
All's well that ... Все добре ...	... ends well ... що добре закінчується
Brave new ... Дивний новий ...	... world ... світ
Budge an ... Не поступитися ні на ...	... inch ... йоту
Eaten me out of ... Він пасся ...	... house and home ... і в моїй корчмі, і в хаті
If music be the food of love ... Як музика — це пристрасті пожива ...	... play on ... то грайте!
Be all ... Все те, ...	... and the end all ... що наповнює життя сенсом
Dead as a ... Без будь-яких ...	... doornail ... ознак життя
Knock knock ... Стук! Стук! ...	... who's there ... Хто там?
Wild goose ... Навіжена ...	... chase ... ідея
Break the ... Розтоплювати ...	... ice ... лід
Own flesh ... Рідна плоть ...	... and blood ... і кров

ДІЯ

ЧЕТВЕРТА

ДОЛЯ

ТА

ПРИЗНАЧЕННЯ

ЧИ КОНТРОЛЮЮТЬ ЛЮДИ СВОЄ ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ ?

Цілі

Проаналізувати, які люди та події навколо нас можуть впливати на наші рішення. Розглянути, як мова може використовуватися для створення певної атмосфери та настрою. Навчити учнів виокремлювати поетичні елементи у віршах Шекспіра.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, драматургія, формування громадянської свідомості, санітарно-просвітницька робота, мистецтво та дизайн.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче мислення, розвинена емпатія.

Додаткові ресурси і матеріали

Ножиці, аркуші для ромбоподібної діаграми Diamond 9, музичні інструменти, копії пісні Аріеля, журнали, клей, картки, обладнання для звукозапису, матеріали для художньої творчості, уривки з п'єс.

НАВЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Ухвалення рішень, використання Шекспіром поетичної мови та образності.

ВСТУП

Деякі люди до сьогодні вірять у те, що феї, відьми та невидимі сили контролюють людську долю і призначення. У часи Шекспіра ці вірування були особливо поширеними та актуальними. Король Джеймс I навіть написав книгу під назвою **«Демонологія»**, у якій застерігав людей від небезпек, які загрожують їм з боку надприродних сил. Феї та духи вважались небезпечними; люди вірили, що відьми можуть передбачати майбутнє, а магію розглядали як свідчення існування у світі невидимих сил.

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗМИНКИ

Попросіть учнів стати у п'ять чи шість рядів з однаковою кількістю чоловік у кожному.

Нехай учні розставляють руки так, щоб відстань між ними була однаковою, при цьому кінчики пальців одного учня мають торкатися кінчиків пальців сусідів: руки наче створюють бар'єри.

Перевірте, щоб між рядами було достатньо місця для того, аби між ними можна було вільно пройти. За командою «Змінюємо!» попросіть учнів, не опускаючи рук, повернутись на 90 градусів та утворити ряди, перпендикулярні попереднім, і знову перевірте, щоб відстань між ними була достатньою для проходу.

Викличте двох волонтерів, один з яких буде рухатись крізь «сітку», а другий стоятиме ззовні. Перший волонтер намагатиметься пройти крізь «сітку» до другого.

Під час його руху крізь «сітку» у напрямку до другого волонтера попросіть усіх інших учнів у відповідні моменти змінювати орієнтацію ліній «сітки».

Дайте кільком учням можливість відчувати, як зовнішня сила змінює траєкторію і напрямок їхнього руху.

Ця вправа допоможе зрозуміти, що може відчувати людина, коли якась сила поза її контролем, примушує її змінювати певні життєві рішення. Цю вправу також можна застосувати при вивченні якоїсь іншої п'єси, попросивши, наприклад, учнів, які утворюють «сітку», уявити себе деревами, а волонтера, який пробирається крізь «сітку» — зіграти роль Гелени, яка намагається дістатися Деметрія у той час, коли чаклунство контролює все навколо неї (**«Сон літньої ночі»**).

У своїй творчості Шекспір переслідував як поетичні, так і драматичні цілі. Подивіться усім класом відеокліп і прочитайте вступну сцену з п'єси «Макбет». Обговоріть, яким чином Шекспір створює відповідну атмосферу та напруженість. Попросіть учнів уявити себе на місці, де відбувається ця сцена. Що вони там почують, побачать і відчують? Як можуть виглядати та рухатись відьми? Запропонуйте учням розділитись на невеликі групи та записати свої думки, фрази та зробити замальовки на великих аркушах паперу.

Коли звучатиме рядок **«Коли ще стрінемося ми/ Під зливу, блискавки й громи?»** (*‘When shall we three meet again /In thunder, lightning or in rain?’*) попросіть учнів створити Звуковий ландшафт, використавши для цього хлопки та музичні інструменти. Це дасть змогу сформувати для сцени атмосферу, співзвучну словам і думкам Шекспіра. Через деякий час попросіть двох учнів виступити в ролях Банко і Макбета та зупинити це крещендо в момент, коли звучатиме рядок **«О, день цей — найстрашніший і найкращий»** (*‘So fair and foul a day I have not seen’*).

АНАЛІЗ ВСТУПНИХ СЦЕН

Із метою аналізу художнього оформлення та атмосфери п'єси, а також її мови варто опанувати вправу **Звуковий ландшафт**. Дізнатися, як вона виконується, можна на прикладі трагедії **«Юлій Цезар»** (стор. 56), проте її можна використати з будь-яким іншим текстом.

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ, УМІНЬ І СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Чи контролюють люди своє власне майбутнє?

Прочитайте монолог Гермії з **Дії 1 Сцени 1 п'єси «Сон літньої ночі»** та монолог Ромео з **Дії 1 Сцени 4 трагедії «Ромео і Джульєтта»**. Подумайте, що змусило Гермію втекти, а Ромео — повірити, що події, які відбулись вночі, призведуть до трагедії. Попросіть групи скласти асоціативну карту та вказати в ній всі фактори, які вплинули на цих персонажів і змусили їх поводитись певним чином. Чи зіграли в цьому якусь роль забобони або «доля»? У якості альтернативного варіанту попросіть кожну з груп обрати найголовніше рішення, яке ухвалив персонаж добре відомої їм п'єси, і також скласти подібну карту.

Які фактори можуть вплинути на наш вибір, коли нам потрібно ухвалити важливе рішення щодо свого майбутнього? Запросіть учнів працювати в групах і ознайомитись з факторами, зазначеними в робочому аркуші. Виріжте картки та подумайте, які чинники матимуть найбільший вплив на рішення учнів. Розташуйте ці картки за пріоритетністю у формі ромбоподібної діаграми. Найважливіші з чинників варто розташувати у верхній частині, а найменш важливі – у нижній частині ромбу. Разом з усім класом дізнайтеся, чи є серед обраних учнями варіантів схожі.

© RSC. Photo by John Haynes.

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

У комедії **«Сон літньої ночі»** Гермія кохає Лізандра, але це дуже злить її батька, який наполягає, що вона має вийти заміж за Деметрія. Батько нагадує Гермії про древній закон, згідно з яким донька має вийти заміж за того чоловіка, якого обере її батько, а якщо вона цього не зробить, то мусить померти або стати черницею. З надією таємно укласти шлюб Гермія вирішує втекти з Лізандром до лісу.

© RSC. Photo by John Haynes.

ПОГЛИБЛЕНИЙ АНАЛІЗ — ПОЕТИЧНА МОВА

П'єси Шекспіра відомі своєю багатою образністю та мовою. Коли люди відвідували театри просто неба, щоб подивитись якусь з них, вони, головним чином, приходили її послухати, а не побачити. Вистави проходили після опівдня, декорації та сценічні ефекти були дуже умовними, усі ролі виконували чоловіки та хлопчики, проте завдяки чарівній мові п'єс публіка на виставах переносилась уявою в країни та інші світи. Надзвичайно образною і містично-чуттєвою мова Шекспіра стає, коли його герої починають спілкуватись з істотами та духами з інших світів.

Зразком такої мови є уривок з пісні Аріеля у п'єсі **«Буря»**. Попросіть учнів разом прочитати його вголос. Обговоріть з ними образність мови та допоможіть їм ідентифікувати у наведеному куплеті такі мовні засоби, як рима, алітерація та онomatопея (звукonasлiдування).

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

У Дії 1 Сцені 2 п'єси **«Буря»** «Чарівний дух» Аріель отримує від Просперо наказ привести до нього Фердинанда, який зазнав корабельної аварії. Аріель робить це за допомогою пісні. Її слова дуже зацікавили Фердинанда, який переконаний, що його батько потонув разом із кораблем.

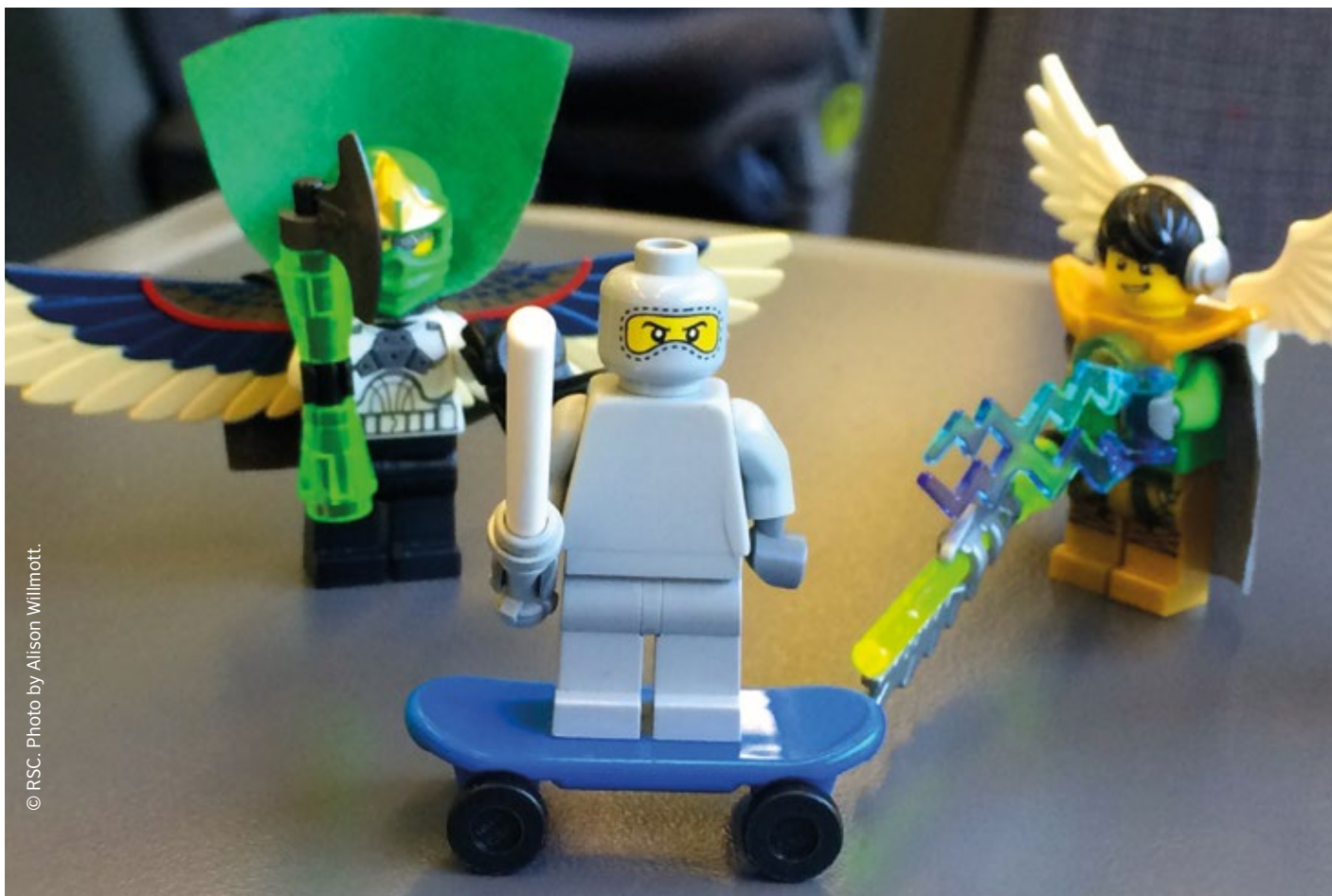
ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ

Ще раз уважно послухайте пісню Аріеля, цього разу — у виконанні дитячого хору в рамках програми Британської Ради «Голос світу». Попросіть учнів приєднатись до співу та спробувати уявити образи, змальовані за допомогою слів.

Запропонуйте учням скористатися картинками з журналів і словами з п'єси, щоб створити колаж, який би демонстрував, як на них вплинули поетичні образи з пісні.

Програма Британської Ради «Голос світу. Пісня Шекспіра»: schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/shakespeare-lives

Приклади шекспірівських чарівних істот — Дерек, Френк і Нінзя з початкової школи Clapham Terrace

ЯК ВИГЛЯДАЮТЬ ФЕЇ ТА ДУХИ?

У часи, коли творив Шекспір, люди уявляли собі ельфів, фей і духів дивними істотами, які користуються магією, і вважали їх дуже небезпечними. Попросіть учнів трохи пофантазувати, щоб придумати та створити своїх власних шекспірівських магічних істот, давши кожній з них ім'я, а також наділивши їх особливою силою і таємницею. Для роботи учні можуть використати пластилін, суху глину, папір або деталі з набору конструктора LEGO®.

Попросіть учнів сфотографувати своїх істот і, якщо це можливо, створити за допомогою комп'ютерних програм захопиви декорації для п'єси або використати техніку стоп-кадрів, щоб відтворити сцену в анімованій формі зі звуковими ефектами та уривками п'єси.

І НАОСТАНОК

Поверніться до запитання, поставленого на початку розділу. Чи контролюють люди своє власне майбутнє? Які фактори можуть впливати на нього?

З якими надіями та мріями пов'язують ваші учні своє майбутнє? Які знання, вміння та навички знадобляться їм для досягнення мети?

Якби один із шекспірівських чарівних духів міг здійснити одне їхнє бажання щодо майбутнього, яким би воно було?

СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ-ПАРТНЕРОМ

Запишіть створений учнями «звуковий ландшафт» і передайте його до школи-партнера. Чи зможуть її учні здогадатись, яку шекспірівську сцену представлено в ньому?

Учні обох шкіл можуть вивчити пісню Аріеля, представлену на сайті «Голос світу», і виконати її разом за допомогою Skype.

Обміняйтесь асоціативними картами та ромбоподібними діаграмами, а також фотографіями колажів і придуманих учнями чарівних істот.

«Макбет»

Дія 1, Сцена 1

Грім і блискавка. Входять три відьми.

1-а відьма Коли ще стрінемося ми
Під зливу, блискавки й громи?

2-а відьма Коли в бою якась одна
Здолає іншу сторона.

3-я відьма Нехай же швидше день мина.

1-а відьма Де ж зійдемося?

2-а відьма На пустирі.

3-я відьма Макбет там буде в тій порі.

1-а відьма Йду, котку! Жабин крик луна!

Всі Є зло в добрі, добро у злі;
Летім мерщій в туманній млі!

Зникають.

Переклад: Борис Тен, за участі Віктора Гуменюка

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Сцена починається з грози та блискавки, а три відьми вирішують, що їхня наступна зустріч відбудеться з Макбетом.

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Чи контролюють люди своє власне майбутнє?

Прочитайте монолог **Ромео з Дії 1 Сцени 4 трагедії «Ромео і Джульєтта»**. Обговоріть, що саме змусило Ромео повірити у те, що нічні події призведуть до трагедії?

Попросіть групи створити асоціативну карту з усіма факторами, що вплинули на Ромео або інших добре відомих учням персонажів Шекспіра, і змусили їх поводитись у певний спосіб протягом п'єси. Що відіграло в цьому роль — забобони чи «доля»?

«Ромео і Джульєтта» Дія 1, Сцена 4

Ромео Боюся, навпаки — занадто рано...
Мені передчуття тривожить душу,
Немов якась погроза наді мною
В сузір'ях висить, і моя судьба
В цю ніч чудову, на розкішнім святі,
Почне негадано свій грізний хід —
Життя моє нікчемне обірве,
Яке ще в грудях жевріє, пославши
Мені страшну і передчасну смерть.
Та той, хто править кораблем моїм,
Хай підніма вітрила! Ну, ходім!

Переклад: Ірина Стешенко

© RSC. Photo by John Haynes.

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Ромео та його друзі прямують на свято до будинку Капулетті. У Ромео погане передчуття, що ця ніч може завершитись бідою.

«Сон літньої ночі»

Дія 1, Сцена 1

Гермія Ну що ж — коли такий у долі звичай —
Коханцям вірним класти перепони,—
То треба нам навчитися терпіти,
Бо для кохання цей тягар звичайний,
Як мрії, і зітхання, і думки,
Й бажання, й сльози — почет невідступний.

Лізандр Так, правда, Герміє. Отож послухай:
Я маю тітку, удову, бездітну,
Багату вельми. Дім її стоїть
Від міста нашого десь миль за сім,
І я для неї — мов єдиний син.
Отам, кохана, ми поберемося,
Й закон афінський там нас не дістане.
Отож, як любиш ти мене, втечи
Цієї ночі з батькового дому,
І в тім гаю за милю від Афін,
Де я тебе з Геленою зустрів,
Коли вітали ви травневий ранок,
Тебе я дождатиму.

Гермія Лізандре!
Клянусь Ерота луком найтугішим,
Його стрілою щиро-золотою,
Венериних голубок чистотою,
Всім, що коханців з'єднує до скону,
І тим вогнем, котрий спалив Дідону,
Коли вона від горя знавісніла,
Побачивши, що розпустив вітрила
Еней невірний; і всіма клятьбами,
Обіцянками, чесними словами,
Що будь-коли чоловіки ламали —
Жінки їх зроду стільки не давали,—
У тім гаю досвітньою добою
Узавтра я зустрінуся з тобою.

Переклад: Юрій Лісняк

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Гермія і Лізандр вирішують утекти після погроз батька Гермії, Егея, вбити її, якщо вона не вийде заміж за Деметрія, якого він обрав для неї в якості чоловіка.

© RSC. Photo by Stewart Hemley.

РОБОЧИЙ АРКУШ 3

Що сьогодні Впливає на молодь?

Зробіть копії робочого аркуша та роздайте по одному примірнику кожній групі учнів.

Попросіть їх розрізати аркуш за лініями, а з отриманих фрагментів скласти ромбоподібну діаграму, що демонструє, які фактори впливають на ухвалення ними важливих рішень.

При цьому найбільш вагомий фактор має бути розташований на вершині ромбу. Внизу аркуша вільним залишається один бокс, в якому учні можуть розмістити свій власний фактор.

РЕСУРСИ І МАТЕРІАЛИ

- Ножиці
- Ручки
- Папір

Думки батьків або опікунів

Переконавання

Засоби масової інформації

Думки родичів

Школа та вчителі

Думки друзів

Соціальні мережі

Приклади для наслідування

ДІЯ

П'ЯТА

ПРАВОСУДДЯ

ТА

ПРАВИЛА

ЧИ ПАНУВАТИМЕ ХАОС ЗА ВІДСУТНОСТІ ПРАВИЛ ?

Цілі

Проаналізувати, навіщо людському суспільству потрібні справедливі правила, закони та правосуддя, а також дослідити використання білих віршів (п'ятистопного ямбу) в п'єсах Шекспіра.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, драматургія, історія, санітарно-просвітницька робота, формування громадянської свідомості.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче та критичне мислення.

Додаткові ресурси і матеріали

Доступ до мережі Інтернет, фрагменти п'єс, матеріали для художньої творчості.

НАВЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Важливість правил і відповідальності. Білі вірші та п'ятистопний ямб.

ВСТУП

Правила, справедливість і милосердя — теми, що раз у раз виникають у п'єсах Шекспіра. Навіть у казковому світі комедії «Сон літньої ночі» існують свої правила. Що б сталося із нашим суспільством, якби в ньому не існувало правил?

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Що б відбувалось у вашій школі, якби в ній не існувало правил, яких варто дотримуватись?

Хто, на вашу думку, має встановлювати ці правила?

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗМИНКИ

Попросіть одного учня-волонтера стати окремо від групи, а інших — вишикуватися у нього за спиною, у протилежному боці кімнати.

Дайте учням завдання якомога тихіше пройти відстань, яка відділяє їх від ведучого.

Якщо ведучий почує шум, він повертається. Ті учні, рух яких він помітить, мають залишити гру.

Тепер створіть нове правило: якщо ведучий помітить рух когось одного, то повернутись на стартову позицію мають всі учні. Першого учня, який дістанеться волонтера, буде оголошено переможцем.

Обговоріть з учнями, що вони відчують, коли їх «видаляють» з гри згідно з новим правилом. Чи справедливо це?

Оберіть двох або трьох учнів. Вони мають залишити гру й стати тими, хто створює правила. Попросіть їх придумати нові покарання для учнів, які вибули з гри, або для груп, до складу яких ці учні входили.

Після гри за новими правилами обговоріть з учнями, чи справедливою є така система. Які проблеми у них виникли? Що саме працювало у цій системі? Учні, наприклад, можуть зазначити, що новий автор правил принаймні сам був учасником гри. Чи вплинув на покарання, які він встановив, той факт, що його було видалено з гри?

Ця вправа може спонукати учнів замислитись над тим, що таке справедливість і покарання, а також хто має розробляти закони та правила. Якщо ви хочете розглянути п'єсу(и), що зараз вивчаєте, з такого погляду, цю вправу можна адаптувати та використати в ній покарання, про які йдеться у розглянутих вами творах.

© RSC. Photo by Rob Freeman.

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ, УМІНЬ І СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА

? КЛЮЧОВІ ЗАПИТАННЯ

Чи прийнятним є порушувати певні правила?

Запитайте, як учні вирішують, що якесь правило є обґрунтованим та справедливим. Наведіть приклади обґрунтованого та необґрунтованого правила. Наприклад, «Хлопчикам дозволено йти на обід першими». Якщо це правило несправедливе, то чому?

Чи потрапляли ви колись у ситуації, коли вам кортіло порушити правила та свідомо зробити щось неприйнятне лише тому, що вам дуже цього хотілося? Ознайомте учнів із низкою моральних дилем, що постають перед персонажами Шекспіра, які «порушують правила». Наприклад:

- На що ви зважитесь, щоб отримати те, чого по-справжньому хочете? («Макбет», «Міра за міру»).
- Чи справедливо шукати помсти? («Гамлет», «Венеціанський купець»).
- Чи виправданим у певних випадках є насильницьке усунення лідера країни? («Юлій Цезар»).
- Чи обманювали ви коли-небудь для того, щоб отримати бажане? («Сон літньої ночі», «Дванадцята ніч», «Кінець діло хвалить»).

Прочитайте вголос разом з учнями **Дію 2 Сцену 3 п'єси «Макбет»**. У цій сцені Ленокс описує погоду тієї ночі, коли Макбет убив короля Дункана.

За часів Шекспіра вважалось, що короля обирає сам Бог, тож його вбивство було страшним гріхом і могло зруйнувати весь світовий порядок. Як з монологу Ленокса можна зрозуміти, що Макбет, порушивши закони, спричинив хаос?

Попросіть учнів класу вибрати персонажів Шекспіра, які порушили якісь правила. Створіть у класі «уявний суд» та почніть судовий процес над учнями, які обрали ролі цих персонажів. Попросіть учнів захищати свої рішення і дії, дотримуючись тексту п'єси. Після цього запитайте, чи виправдовують учні таке порушення правил? Переконайтесь, що ви залучили до роботи усіх учнів, — одні з них можуть бути суддями, інші — свідками з боку персонажів.

Q АНАЛІЗ ДЕБАТІВ

Для подальшого розгляду теми ставлення до правосуддя та вправи **«Імпровізація у контексті»** використайте приклади з трагедії **«Юлій Цезар»** (стор. 61). Проте, можна використати будь-який інший текст.

© RSC. Photo by Rob Freeman

ПОГЛИБЛЕНИЙ АНАЛІЗ — БІЛІ ВІРШІ, П'ЯТИСТОПНИЙ ЯМБ

Шекспір писав білими та римованими віршами, а також прозою. Білий вірш, або неримований п'ятистопний ямб, складається з п'яти наголосів, при цьому чергуються склад з наголосом і склад без наголосу. Таким чином створюється ритм багатьох рядків у п'єсах Шекспіра.

Спробуйте відбити з учнями якісь прості ритми, скажімо, хлопніть у долоні та одразу тупніть ногою, і продовжуйте так у незмінному ритмі: хлопніть-топніть, хлопніть-топніть, хлопніть-топніть, хлопніть-топніть. Змініть кілька разів лідера групи та ритм. Потім допоможіть учням хлопати й топати у ритмі білого віршу: Di Dum Di Dum Di Dum Di Dum Di Dum (десять ударів). Поясніть учням, що така форма написання віршів називається п'ятистопним ямбом. Вона містить десять складів в одному рядку, і також є ритмом і способом мовлення людини. Ритм мовлення людини часто описується як «серцебиття», з п'ятьма наголошеними складами й п'ятьма ненаголошеними.

Попросіть учнів покласти руку на серце й разом, групою, відбити п'ять ударів серця. Подивитись, як це робиться, можна на відео КШК з навчання п'ятистопному ямбу за посиланням:

www.youtube.com/watch?v=0Qv-sjQHgZ8

Зберігаючи цей ритм, прочитайте короткі фрагменти з відомих шекспірівських монологів, наприклад, зі знаменитого монологу Порції у **Дії 4 Сцені 1 п'єси «Венеціанський купець»**:

До милості такої
Присилувати не можна. Наче дощ
Рясний, вона на землю тихо пада
З небесних хмар

Переклад: Ірина Стешенко

Або **Пролог з трагедії «Ромео і Джульєтти»**:

Однаково шляхетні дві сім'ї
В Вероні пишній, де проходить дія

Переклад: Ірина Стешенко

Зверніть увагу, на які слова падає наголос, і обговоріть з учнями, як впливає ритм на значення слів і саму п'єсу, що вивчається.

ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ — МІЖПРЕДМЕТНІ ВПРАВИ

Твір мистецтва під назвою **«Суд присяжних»** (Jurors) був створений Хью Локом і представлений у Раннімеді у графстві Суррей, де була підписана Велика Хартія вольностей. Це 12 стільців, на яких вирізьблені традиційні та сучасні символи правосуддя з усього світу. Серед них є зображення ключів і терезів; картина, на якій учні вивчають матеріали про Конвенцію ООН про захист прав дитини; портрет Корнелії Сорабджі — першої жінки-юриста Індії... Подивіться на фотографії деяких із цих стільців і попросіть учнів попрацювати у групах, щоб знайти більше інформації про боротьбу за справедливість.

Поставте групам завдання спроектувати власний **«стілець присяжного»**. Які зображення, символи та цитати вони для нього оберуть?

Фільм з інформацією про композицію **«Суд присяжних»** розміщено за посиланням: www.youtube.com/watch?v=yD12u-ehyvE

І НАОСТАНОК

Попросіть учнів повернутись до запитання, поставленого на початку розділу: чи пануватиме хаос за відсутності правил? Що вони думають з цього приводу?

Чому наявність правил у школі є особливо важливим? Знову подумайте про свій клас і шкільні правила. Чи вважаєте ви ці правила справедливими? Хто їх створює?

СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ-ПАРТНЕРОМ

Попросіть учнів створити та узгодити п'ять найважливіших правил, покликаних перетворити вашу школу або клас на приємне та безпечне місце.

Обговоріть результати уявних «судів» в обох школах.

Обміняйтеся зі школою-партнером фільмами зі знятими вами сценами «суду» та фотографіями своїх проектів стільців.

Порівняйте п'ять найважливіших правил, узгоджених учнями двох шкіл.

© RSC. Photo by Hugo Glendinning.

«Макбет» Дія 2, Сцена 3

Ленокс Була бурхлива ніч: там, де ми спали,
Зірвало комин; кажуть, десь лунали
Ридання й смертні зойки у повітрі,
Які віщують нам страшні події,
Жорстокі чвари і лиху годину.
Всю ніч кричали сови — птахи тьми,—
І, кажуть, ніби вся земля трусилась,
Як в лихоманці.

Переклад: Борис Тен, за участі Віктора Гуменюка

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

До короля Дункана приїждять двоє шотландських вельмож, Ленокс і Макдуф, але Макбет не пускає їх до короля. Пізніше Дункана знаходять мертвим.

© RSC. Photo by Ellie Kurtz.

«Венеціанський купець» Дія 4, Сцена 1

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Порція, переодягнена в чоловіка-юриста на ім'я Бальтазар, захищає Антоніо у судовому процесі проти Шейлока.

Порція До милості такої
Присилувати не можна. Наче дощ
Рясний, вона на землю тихо пада
З небесних хмар; благословення в ній
Подвійне, бо благословля вона
Тих, хто дає і хто її приймає.
Це сила найсильніших! Прикраша
Вона монархів більше, ніж корона!
А їх монарший скіпетр — символ тобто
їх гідності і величі — найперша
Ознака тимчасовості їх сили,
І він вселяє перед королем
Лиш страх. Від скіпетра значніша милість!
Вона царює в серці королів,
Вона — то атрибут самого бога!
Могуть монарша лиш тоді подібна
До божої, коли творити може
І милосердий, і правдивий суд.

Переклад: Ірина Стешенко

«Ромео і Джульєтта» Пролог

! КОРОТКИЙ ЗМІСТ

У пролозі йдеться про ворожнечу між сім'ями Монтеккі й Капулетті та окреслюється сюжетна лінія п'єси.

Хор Однаково шляхетні дві сім'ї
В Вероні пишній, де Проходить дія,
Збували в ворожнечі дні свої.
Аж враз кривава скоїлась подія.
Коханців двоє щирих, запальних
Ворожі ті утроби породили;
Нещастя сталося у сім'ях тих, —
Вони одвічні звади припинили.

Переклад: Ірина Стешенко

ВСТУП

до

ВИКОРИСТАННЯ

СЦЕНІЧНИХ

ПІДХОДІВ

Цілі

Поглибити знання і розуміння ролі сценічних підходів у вивченні творчості Шекспіра, познайомити з їх практичним використанням у класній роботі. Продовжити розгляд теми лідерства та влади на прикладі трагедії **«Юлій Цезар»** за допомогою сценічних підходів.

Міжпредметні зв'язки

Англійська мова, санітарно-просвітницька робота, драматургія, формування громадянської свідомості.

Вміння і світогляд громадянина

Спілкування, співпраця, творче мислення, розвиток емпатії.

Додаткові ресурси і матеріали

Вільний простір для практичних занять, копії уривків зі сцен і монологів, характеристики персонажів, вирізки з текстів і матеріали «історії за 20 хвилин». Монологи, представлені в цьому розділі, а також додаткові матеріали можна знайти на сайті schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/shakespeare-lives

ВСТУП

У збірці навчальних матеріалів для вчителів **Shakespeare Lives** ви знайдете багато ідей і підходів, на створення яких надихнули методи роботи акторів і режисерів Королівської шекспірівської компанії (КШК). Якщо ви не маєте достатнього досвіду роботи зі сценічними підходами, або хочете використовувати більше подібних технік під час вивчення творчості Шекспіра, тоді наведений нижче список вправ і завдань саме для вас.

У КШК вважають, що процес навчання у класі та процес постановки п'єси в театрі мають багато спільного. Репетиція постановки п'єси завжди є співробітництвом. Актори та режисер, працюючи як єдине ціле, обирають варіанти інтерпретації сюжету, персонажів, тем і мови п'єси, а також аналізують її ключові теми та проблеми.

У наведеній нижче послідовності робіт пропонується детальний аналіз теми лідерства та влади на основі детального вивчення трагедії **«Юлій Цезар»** учнями старших класів. Ці вправи та ідеї можна застосувати під час вивчення інших п'єс, а також будь-яких тем, розгінаних у цій збірці. Як і на репетиціях, робота в цьому розділі зосереджується на:

- створенні уявлення про світ п'єси
- переказі сюжету
- розкритті образів персонажів
- аналізі мови.

Розділ також містить глосарій з усіма термінами, які використовуються у вправах, наведених у попередніх розділах. Тож якщо ви не впевнені, як варто тлумачити деякі з них, тут ви знайдете їхні вичерпні визначення.

© RSC. Photo by Manuel Harlan.

1. СТВОРЕННЯ УЯВЛЕННЯ ПРО СВІТ П'ЕСИ

Вправи для розминки

! СТИСЛИЙ ОПИС

За допомогою цієї вправи учні відчують, як це — жити з таємницею, повсякчас думаючи про можливі наслідки своїх дій проти правителя, а також дізнаються про те, що може змусити людину вдатися до подібних дій

Коли акторський склад КШК починає аналізувати ключову тему п'єси Шекспіра, акторам важливо скласти уявлення про світ, у якому відбувається її дія.

Як театральна компанія, КШК дивиться на «світ» п'єси значно ширше, ніж просто на час і місце дії. Наприклад, дія трагедії **«Юлій Цезар»** відбувається у Римі, проте світ п'єси — це суспільство, у якому люди ставлять запитання про право свого правителя на владу та аналізують власні громадянські права.

Наведені нижче вправи зосереджуються на світі трагедії **«Юлій Цезар»** і особливу увагу приділяють різним стилям правління, а також тому, як це відбивається на людях, якими правлять.

Попросіть учнів розосередитись та уявити, що вони живуть у місці, де ними править лідер, якого вони хочуть позбутись, і що вони шукають спосіб, як це зробити.

Для того, щоб реалізувати свої плани, вони мають таємно співпрацювати з групами інших змовників. Попросіть учнів рухатись приміщенням так, ніби вони обмірковують план змови.

Потім запропонуйте учням обрати одну з трьох цифр — 1, 2 або 3 — і нікому її не називати.

Попросіть учнів продовжувати рухатись. Але після вашого хлопка в долоні вони мають підійти один до одного та пошепки назвати обрані ними цифри.

Поясніть учням, що цифра, яку почує кожен з них, визначатиме їхнє ставлення до іншого учня:

«одиниці» хлопають по плечу «двійки»;
«двійки» хлопають по плечу «трійки»;
«трійки» хлопають по плечу «одиниці».

Учень, якого хлопнули по плечу, має театральньо впасти на підлогу, вдавши смерть. Проте, якщо учень зустрінеться з кимось, хто обрав таку саму цифру, що й він, учні мають продовжувати рухатись вже разом.

Коли в «живих» залишаться лише кілька гравців, обговоріть з учнями, як вони почувалися через те, що не знали, яку цифру прошепоче їм той, кого вони зустрінуть, і що вони відчували, називаючи свою цифру. Як, на їхню думку, має почуватися заколотник, який активно намагається зашкодити могутньому лідеру? Що може спонукати вас піти на таке? За що ви можете так сильно ненавидіти правителя?

Цю вправу для розминки, на основі якої вводиться тема брехні та конспірації, можна адаптувати для ознайомлення зі світом інших п'єс зі шкільної програми. Наприклад, у трагедії **«Ромео і Джульєтта»**, її можна використати для знайомства з родинами Монтеккі та Капулетті.

Створення образів

! СТИСЛИЙ ОПИС

За допомогою цієї вправи учні ознайомляться з різними стилями лідерства та почнуть аналізувати, який з них є найефективнішим, а також замисляться над стилем лідерства, що описується у трагедії «Юлій Цезар».

Попросіть клас розподілитись на групи з п'яти або шести учнів і доручіть кожній групі створити статичний образ на такі теми:

- політик намагається завоювати голоси виборців
- люди розробляють план заколоту проти лідера
- лідер, який керує примусом
- люди спільно керують країною.

Попросіть учнів показати створені ними статичні образи іншим групам і проаналізувати свій вибір.

Обговоріть подібності й розбіжності, виявлені учнями у способах зображення ними людей, які спільно керують країною, і зображення людини, яка керує країною примусом. Хто, на думку учнів, найімовірніше буде керувати примусом: спадкоємець правителя чи людина, яку правителем або лідером обрали?

Поясніть учням, що на початку трагедії Юлій Цезар зображується могутнім правителем Риму. Рим набув славу демократичного міста, яким керує, головним чином, група людей під назвою Сенат, проте Юлій Цезар не був обраний громадянами і правив, скоріше, як імператор. Які у цьому є переваги та недоліки?

Вправу **Створення образів** можна використовувати для ознайомлення з ключовими ідеями та концепціями будь-якої п'єси. Наприклад, у п'єсі **«Макбет»** аналіз стосунків між Макбетом і Банко ви могли б розпочати зі створення наступних образів: двох друзів, які діляться таємницею; двох друзів, які разом святкують; і, нарешті, двох друзів, які більше не довіряють один одному.

Це також прекрасний спосіб познайомити учнів з деякими рядками з тексту. У трагедії **«Ромео і Джульєтта»**, наприклад, можна поставити учням завдання подумати над створенням сцени сімейної ворожнечі або образів «закоханих, яких роз'єднує нещаслива зірка їхньої долі».

© RSC. Photo by Kwame Estrade.

2. ОПОВІДАННЯ СЮЖЕТУ

Після того, як театральна труппа склала уявлення про світ, в якому розгортається сюжет п'єси, актори мають досягти спільного розуміння того, про що розповідається у тексті. Режисер, зазвичай, проводить першу частину репетиційного процесу, зосередившись саме на цьому.

Наведені далі вправи ознайомлять учнів зі вступною сценою трагедії «Юлій Цезар» і з усім сюжетом п'єси. Учні навчаться ідентифікувати ті моменти у п'єсі, коли думки про Юлія Цезаря як про лідера змінюються, і зрозуміють, що саме спричиняє такі зміни. Чи погоджуються учні з твердженням, що Цезар мав право правити своїм народом? Чи схвалюють учні дії заколотників, спрямовані на його усунення від влади?

Звуковий ландшафт

! СТИСЛИЙ ОПИС

За допомогою цієї вправи учні зможуть уявити, як ставились звичайні громадяни Риму до свого правителя і що вони думали про нього.

Це також зручна нагода попросити учнів подумати, чи мало значення для громадян Риму те, що Цезар не був ними обраний. Чи були б вони проти призначення Цезаря імператором?

Перед знайомством з основним сюжетом будь-якої п'єси доцільно проаналізувати, як саме вона починається, яким чином перед нами вперше розкривається її світ і з'являються персонажі.

Запросіть учнів сісти у коло і обговорити ось цей рядок:

Ми влаштували свято: аби побачити Цезаря
й потішитись його тріумфом.

Тут і далі переклад: Василь Мисик

Поясніть, що це рядок зі вступної сцени. Жодного з головних персонажів на сцені немає, ми бачимо теслю і швеця, які готуються до святкування.

Нехай учні відзначать, яка атмосфера панує на початку п'єси. Які ключові слова містяться у рядку, який розповідає нам про події, що відбуваються? Що це за місце — Рим? Як ці «звичайні» люди ставляться до Цезаря?

Допоможіть учням створити атмосферу свята, на якому вони відзначають тріумф Цезаря. Попросіть їх обрати ключові слова, а потім промовляти їх, звертаючись один до одного спочатку сценічним шепотом, а потім все голосніше, з метою підняти настрій учасникам святкування, до якого приєднується все більше людей.

Після цього попросіть учнів створити для сцени інші звуки, такі як скандування, плескіт рук, сміх, звук кроків тощо.

Після створення цього звукового ландшафту попросіть учнів повільно зменшити шум і зупинитись.

Виберіть двох учнів на ролі Флавія і Маруллу, які у цій сцені діють як поліцейські. Дайте учням аркуші з наведеними нижче рядками і попросіть їх перервати звуковий ландшафт, коли це, на їхню думку, буде доречним.

Флавій Геть звідси, ледарі! Ідіть додому!
Це що вам — свято?

Марулл О пні,
О бовдури! Ви не бездушні — гірше!

Поясніть учням, що святкування громадянам заборонила влада Риму. Запитайте акторів, як громадяни ставились до Цезаря на початку п'єси, і як вони ставляться до влади після того, як їм заборонили святкування.

Попросіть учнів подумати над тим, чому Шекспір починає п'єсу саме у такий спосіб, пересіченими персонажами на сцені. Чому реакції та думки громадян Риму важливі для нього? Яким типом лідера є Цезар?

Вправу **Звуковий ландшафт** можна використати для аналізу вступної сцени будь-якої п'єси. Наприклад, у п'єсі «Макбет» можна розпочати з рядка «Коли ще стрінемося ми/Під зливу, блискавки й громи?» та створити звуковий ландшафт, який Банко і Макбет можуть перервати словами «О, день цей — найстрашніший і найкращий». У трагедії «Гамлет» або в п'єсі «Буря» вправу можна використати, щоб створити образ замку Ельсінор або бурі.

Сюжет за 20 хвилин

! СТИСЛИЙ ОПИС

За допомогою цієї вправи учні отримають змогу поглянути на п'єсу в цілому, аналізуючи ключові моменти змови проти Цезаря.

Це також гарна можливість замислитись над тим, яку відповідальність беруть на себе люди, коли «роблять» когось своїм правителем або лідером.

Розбийте учнів на пари і дайте кожній з них список із характеристиками певного персонажу, взятий з онлайн-ресурсів.

Користуючись характеристикою персонажа, один учень повинен керувати іншим і допомогти йому прийняти таке положення тіла, яке б відповідало персонажеві, якого потрібно зобразити.

Дайте учням завдання поглибити ці створені ними «образи-скульптури» за допомогою отриманих фрагментів текстів та спробувати їх «оживити», процитувавши певний рядок.

Попросіть учнів уважно слухати та стежити за тим, як «оживає» кожна зі «скульптур». Після цього дозвольте учням рухатись, щоб вони могли розмістити поруч зі своїми персонажами інших, з якими, на їхню думку, вони можуть групуватись. Це спонукає учнів подумати про політичну лояльність кожного з героїв, а також про те, з ким персонажі могли бути пов'язані.

Подумайте з учнями, які, на їхню думку, існують фракції чи групи. Хто може мати найбільшу загрозу для Цезаря? Яка роль у п'єсі відводиться жінкам?

Таку вправу зі створення образів-скульптур можна використати для ознайомлення з персонажами будь-якої п'єси. Її можна адаптувати в такий спосіб, щоб персонажі утворили один стоп-кадр. У п'єсі «Сон літньої ночі», наприклад, можна створити три окремі стоп-кадри або фотографії: двору в Афінах, ремісників, а також фей. Оскільки ці світи перетинаються, учнів можна попросити скомбінувати ці стоп-кадри або фотографії.

П'єси Шекспіра писались для постановок на сцені, а не для читання, але прикладний аналіз їхньої мови є ще одним способом розкрити молоді їхній зміст і значення. У КШК вважають, що мова п'єси має бути відправною точкою усієї роботи над постановкою п'єси.

Наведені нижче вправи, або акторські етюди, дають змогу докладніше дізнатись про ключові моменти п'єси та вибір сценічної постановки. Учні отримають можливість проаналізувати персонаж Кассія під час розгляду його монологу з **Дії 1 Сцени 2 трагедії «Юлій Цезарь»**, а також дізнаються про деякі риси характеру Брута.

Почніть з розгляду монологу Кассія. Його можна прочитати кілька разів, використовуючи при цьому різні методи читання; під час першого читання попросіть учнів особливо наголошувати приголосні й тверді звуки, а при другому читанні — свистячі й шиплячі звуки та звук «с». До кого, на їхню думку, звертається Кассій у своїй промові?

3. ЗНАЙОМСТВО З ПЕРСОНАЖАМИ

Після того, як ви розглянули світ п'єси та ознайомились з її змістом, можна поглибити її розуміння, звернути увагу на персонажів, які населяють її світ, а також проаналізувавши мотивацію їхніх вчинків.

Наведені нижче вправи допоможуть учням ознайомитись з різними персонажами п'єси та їхніми поглядами на лідерство.

Образи-скульптури

Розбийте учнів на пари і дайте кожній з них список із характеристиками певного персонажу, взятий з онлайн-ресурсів.

! СТИСЛИЙ ОПИС

Виконуючи цю вправу, учні зможуть дізнатись про політичну ситуацію у світі Юлія Цезаря і зрозуміти, яким чином пов'язані між собою персонажі п'єси.

Це також гарний привід попросити учнів подумати, яка різниця існує між правителем, який «народився» для влади, і правителем, якого лідером «зробили».

Користуючись характеристикою персонажа, один учень повинен керувати іншим і допомогти йому прийняти таке положення тіла, яке б відповідало персонажеві, якого потрібно зобразити.

Дайте учням завдання поглибити ці створені ними «образи-скульптури» за допомогою отриманих фрагментів текстів та спробувати їх «оживити», процитувавши певний рядок.

Попросіть учнів уважно слухати та стежити за тим, як «оживає» кожна зі «скульптур». Після цього дозвольте учням рухатись, щоб вони могли розмістити поруч зі своїми персонажами інших, з якими, на їхню думку, вони можуть групуватись. Це спонукає учнів подумати про політичну лояльність кожного з героїв, а також про те, з ким персонажі могли бути пов'язані.

Подумайте з учнями, які, на їхню думку, існують фракції чи групи. Хто може мати найбільшу загрозу для Цезаря? Яка роль у п'єсі відводиться жінкам?

Таку вправу зі створення **образів-скульптур** можна використати для ознайомлення з персонажами будь-якої п'єси. Її можна адаптувати в такий спосіб, щоб

персонажі утворили один стоп-кадр. У п'єсі **«Сон літньої ночі»**, наприклад, можна створити три окремі стоп-кадри або фотографії: двору в Афінах, ремісників, а також фей. Оскільки ці світи перетинаються, учнів можна попросити скомбінувати ці стоп-кадри або фотографії.

4. АНАЛІЗ МОВИ

П'єси Шекспіра писались для постановок на сцені, а не для читання, але прикладний аналіз їхньої мови є ще одним способом розкрити молоді їхній зміст і значення. У КШК вважають, що мова п'єси має бути відправною точкою усієї роботи над постановкою п'єси.

Наведені нижче вправи, або акторські етюди, дають змогу докладніше дізнатись про ключові моменти п'єси та вибір сценічної постановки. Учні отримають можливість проаналізувати персонаж Кассія під час розгляду його монологу з **Дії 1 Сцени 2 трагедії «Юлій Цезарь»**, а також дізнаються про деякі риси характеру Брута.

Почніть з розгляду монологу Кассія. Його можна прочитати кілька разів, використовуючи при цьому різні методи читання; під час першого читання попросіть учнів особливо наголошувати приголосні й тверді звуки, а при другому читанні — свистячі й шиплячі звуки та звук «с». До кого, на їхню думку, звертається Кассій у своїй промові?

Акторські етюди: читання пошепки

! СТИСЛИЙ ОПИС

Виконуючи цю вправу, учні зможуть проаналізувати мотиви дій Кассія, а також подумати про те, чому Кассій відчував необхідність брехати Бруту задля його підтримки.

Чи вважають учні, що існує різниця між ситуаціями, коли виклик правителю кидає одна людина, і ситуацією, коли це робить група людей?

Попросіть клас розділитись на групи з трьох осіб, прочитати монолог Кассія і перекласти кожен його рядок на сучасну українську/англійську мову, аналізуючи, що говорить Кассій у кожному реченні.

Рядки монологу можна розділити між групами для того, щоб вам було зручніше керувати роботою учнів і швидше узгодити варіант спільного перекладу, зробленого усім класом.

Запропонуйте одному з учнів групи сісти на стілець і виступити в ролі Кассія. При цьому інших двох учнів попросіть встати обабіч Кассія. Учень, який стоїть праворуч, шепоче йому на вухо рядки Шекспіра, а учень, який стоїть ліворуч, в друге вухо шепоче йому сучасний переклад цих рядків. Попросіть учнів по черзі виконати роль Кассія.

Подумайте разом з учнями, які частини монологу здаються їм найвиразнішими.

Попросіть учнів утворити коло, а одного волонтера — встати в центрі. У якості режисера допоможіть учням уявити, як міг виглядати та поводитись Кассій. Нехай волонтер своєю грою продемонструє ці риси та поведінку персонажа. Після цього знову прочитайте монолог Кассія.

Попросіть учнів подумати, що мотивувало Кассія. Чи вважають вони його благородною людиною? Чому він думає, що дуже важливо переконати Брута в тому, що Цезар хоче стати імператором? Чи виявляє якийсь новий зміст читання монологу пошепки? Чи є для Кассія необхідність зробити вибір чимось таким, чим він пишається?

Такий підхід можна використати для вивчення монологів у будь-якій п'єсі. Читання пошепки — це чудовий спосіб аналізу монологів, оскільки він допомагає дізнатися про думки персонажів. Наприклад, у трагедії «Отелло» монологи Яго

розкривають його мотивацію і є рушійною силою сюжету.

Після ознайомлення із сюжетом п'єси попросіть учнів подумати про дії Брута та риси його характеру. Які моменти, на думку учнів, є вирішальними, критичними для цього персонажу? Чому ці моменти настільки драматичні?

Виконуючи ці вправи, учні матимуть змогу обдумати постановку та інтерпретацію п'єси, а також зможуть замислитись над тим, чому Брут не довірив своїй таємниці Порції, і чому це її засмучувало. У цій п'єсі діє група чоловіків, які постали проти Цезаря. Чи правильний це шлях для того, щоб «створити» нового лідера, чи до цього мають залучитися усі верстви суспільства?

Акторські етюди: читання спиною один до одного

Розподіліть усіх учнів на пари й дайте кожній з них роздрукований уривок з **Дії 2 Сцени 1**, в якій Порція вимагає в Брута відкрити їй свій задум.

Попросіть учнів прочитати текст, стоячи спиною один до одного.

Подумайте разом з учнями, яке враження справляє цей діалог. Як почувається Брут? Що підозрює Порція?

Акторські етюди: так, ніби

Попросіть учнів знову прочитати сцену та подумати, як персонажі промовляють свої слова. Попросіть кожну пару зіграти цю сцену так, ніби:

– Порція розмовляє з Брутом як з маленькою дитиною

– Порція дратує Брута.

Нехай учні повправляються у цих інтерпретаціях, перш ніж показати деякі з них класові. Подумайте, чия інтерпретація видається найбільш реалістичною. Що, на думку учнів, відчувають Брут і Порція у цій сцені. Чому? Чи змінюється атмосфера сцени?

Такі акторські етюди можна використати для аналізу будь-якого діалогу в п'єсі, що вивчається. Це допоможе учням краще зрозуміти стосунки між персонажами та проаналізувати сценічне оформлення.

Мотивація персонажів

! СТИСЛИЙ ОПИС

Виконуючи цю вправу, учні мають змогу проаналізувати та з'ясувати мотиви змовників, подумати не тільки про сценічне оформлення, але й про те, чому персонажі діють саме так, як про це йдеться в п'єсі.

Це може бути гарною нагодою замислитись над питанням, чи склалось би все по-іншому, якби Цезар був лідером «по праву народження». Чи вважають учні, що успадкування влади змінює ситуацію?

Спитайте учнів, які моменти, на їхню думку, є найважливішими у п'єсі. Підкажіть, що їм варто зосередити свої думки на вбивстві Цезаря.

Попросіть учнів утворити велике коло, у центрі якого буде розміщений предмет, що символізує собою кинджал; нехай один учень зіграє роль Цезаря і впаде на коліна від удару кинджалу.

Дайте кожному учню, які створюють коло, один з уривків тексту і попросіть їх подумати, що спонукало їх до вбивства Цезаря.

Нехай учні прочитають свій уривок і покладуть аркуш з ним на підлогу в середині кола. Учні мають покласти аркуш близько до Цезаря, якщо вважають, що причина для вбивства є поважною, або ближче до лінії кола, якщо причина, на їхню думку, є недостатньо переконливою.

З'ясуйте з учнями, у яких персонажів причини для вбивства видаються більш виправданими, і запитайте, чому.

Створення образів

Розподіліть групу навпіл. Поясніть, що одна половина — це актори/статуї, а друга — режисери/скульптори, і що разом їм потрібно створити живу картину, яка візуально відтворить вбивство Цезаря.

Оберіть для кожного учня певний персонаж і організуйте з них групи, в яких будуть присутні усі персонажі. У кожній групі також має бути два режисера.

Попросіть режисерів по одному пересувати персонажів і створити сцену, що демонструє вбивство Цезаря. Запитайте, яким чином вони можуть виразити ставлення кожного персонажа до події та передати його почуття.

Дайте кожній групі можливість показати створену нею живу картину іншим учням класу. Учні можуть ставити режисерам запитання щодо їхнього вибору.

Дозвольте режисерам вносити зміни до своєї живої картини у процесі її демонстрації, якщо їхнє бачення змінилось або вони вирішать, що картину можна зробити більш виразною.

Цю вправу можна використати для аналізу найважливіших моментів або варіантів у будь-якій п'єсі. Наприклад, у п'єсі **«Макбет»** можна використати кинджал і проаналізувати, далеко чи близько від нього знаходиться Макбет, коли у ньому борються думки — вбивати чи не вбивати Дункана.

Хорове читання

! СТИСЛИЙ ОПИС

Виконуючи цю вправу, учні мають змогу зосередитись на мові, яку використовують два співрозмовники, і порівняти їх та їхню аргументацію. Ця вправа дає чудову можливість подумати, чому аргументи Марка Антонія отримують схвалення від населення Риму; чи вважають учні, що Марк Антоній був правий, коли стверджував, що Цезаря не варто було вбивати, оскільки він не був «владолобцем»? Чи розвивались би події по-іншому, якби вбивство не відбулось?

Розділіть учнів на дві групи. Одній групі дайте монолог Марка Антонія, другій — Брута. Якщо група учнів невелика, тоді всім можна зосередитись на монологі Марка Антонія.

Поясніть учням, що обидва монологи звучать на похоронах Цезаря. Кожен з ораторів намагається переконати населення Риму в тому, що саме його погляд вірний.

Пунктуаційне зміщення

Попросіть учнів груп читати вголос свої монологи, рухаючись приміщенням, і змінювати напрямок свого руху щоразу, коли у тексті зустрічається розділовий знак. Чи багато змін у напрямку руху відбувається? Що це говорить про стан промовця?

Допоможіть учням створити жести або знаки для демонстрації кожної риторичної особливості, які містяться в онлайн-матеріалах. Наприклад, при використанні повторів вони можуть використовувати «жест переможця» — підняти вперед і вгору стиснуту в кулак руку.

Попросіть учнів знову прочитати монолог, але тепер разом з усіма хором, користуючись жестами та знаками під час читання. Які особливості промови це допоможе розкрити?

Попросіть волонтера стати на стілець у центрі групи та прочитати весь монолог. Інші учні групи, які грають роль натовпу, мають щось вигукувати щоразу, коли промовець наводить переконливий аргумент.

Повторіть цю вправу під час читання другого монологу, щоб учні мали змогу порівняти промови Марка Антонія і Брута. Кого вони частіше вітають схвальними вигуками? Чия промова переконливіша?

Обговоріть з учнями, чому вони вважають, що Марк Антоній краще переконує людей. Що робить його промову такою переконливою?

Цю вправу можна використовувати під час аналізу тексту будь-якої п'єси. Пунктуаційне зміщення, наприклад, допоможе учням краще зрозуміти роль та образ мислення персонажу. У п'єсі **«Генріх IV Частина I»**, скажімо, порівняння монологу принца Уельського з **Дії 1 Сцени 2** та монологу Готспера з **Дії 2 Сцени 3** із використанням цієї техніки може дати чітке розуміння того, чим вони відрізняються: один з них є спокійним і стриманим, і тому зміни напрямку руху відбуваються значно рідше. Для аналізу промов у різних текстах також можна використовувати хорове читання.

Імпровізація у контексті

СТИСЛИЙ ОПИС

За допомогою цієї вправи учні зможуть продовжити вивчення риторичних прийомів, а також узагальнити всі аргументи «за» і «проти» вбивства Цезаря, про які вони дізнались.

Виконання цієї вправи дає учням гарну нагоду подумати, якими могли бути наслідки, якби Брут і змовники нічого не зробили. Чи існує момент, коли люди не залишаються осторонь, беруть на себе відповідальність і піддають сумніву лідера? Чи є різниця між людьми, які правлять по праву народження, і людьми, які лідерами стають?

Попросіть двох волонтерів зіграти ролі трибунів, які мають вирішити, чи виправдано було вбивство Цезаря, і хто з промовців найбільш переконливий.

Розділіть інших учнів класу на три групи — А, В і С. Кожній групі запропонуйте персонаж, якого вона має представляти: Кассія, Брута чи Марка Антонія.

Поясніть, що кожна група (А, В і С) має переконати трибунал у своїй правоті, використовуючи для цього риторичні засоби. Нагадайте учням про правила етосу, логосу і пафосу з **онлайн-ресурсів**.

Попросіть кожну групу обрати учня, який буде голосом персонажу. Інші учні цієї групи можуть пошепки підказувати йому думки та аргументи під час промови. У такий спосіб створюється спільна відповідальність учнів за аргументацію.

Запропонуйте кожній групі представити свою версію трибунам, коли вони почнуть ставити запитання. Почати виконання цієї вправи можна зі вступу в **онлайн-ресурсах**.

Монолог Кассія Дія 1, Сцена 2 фрагмент

Кассій Ти благородний, Бруте, так. І все ж
Я бачу, що метал твій, гідний шани,
Для інших діл перекувати можна.
Тож краще всім таким триматись разом:
Бо де та міць, яку ніщо не звабить?
Мене не терпить Цезар. Та зате
Він любить Брута. І якби тепер
Я Брутом став, а він зробився мною,
Він не умовив би мене. Цю ніч
Я Брутові листи під вікна кину,
Всі — різним почерком, немов од різних
Його співгромадян, і всі про те,
Як Рим ім'я його шанує, й там же
Про честолобство Цезарева натяк.
Хай пам'ятає Цезар: похитнем
Його престол або ж самі впадем.
(Виходить)

Акторський етюд «Порція і Брут» Дія 2, Сцена 1 фрагмент

Порція О Бруте! Нехай підтримає твій замір небо!

...

Порція Твоєму також. Ти недобрий, Бруте:
Ти в мене з ложа втік, а як вечеряв —
Враз із-за столу звівся, й став ходити,
І думати, й зітхати, схрестивши руки.
Коли ж я запитала, що з тобою,
На мене кинув ти суворий погляд.

Брут Я почуваюсь негаразд — і все.

Порція Ні, мій Бруте:
Твоя недуга — в тебе у душі.

Брут Ти для мене
Шановна, вірна жінка, і така ж
Ти дорога мені, як струм червоний,
Що скрізь моє скорботне серце лється.

Порція Коли це так, я хочу тайну знати.
Відкрий мені свій задум — я його
Не викажу.

Брут О ви, боги! Зробіть мене достойним
Такої благородної дружини!
Стій! Хтось постукав. Вийди на хвилину.
Я потім, Порціє, тобі відкрию
Свого серця тайни.
Всі зобов'язання свої з'ясую,
Всі знаки на моїм чолі скорботнім.
Іди ж, іди.

Монолог Марка Антонія Дія 3, Сцена 2

О друзі, римляни! До вас я мовлю.
Не вихваляти Цезаря прийшов я,
Лиш поховати. Зло живе й по смерті,
Добро ж хоронять часто із мерцями.
Хай буде так і з ним. Шляхетний Брут
Тут вам казав, що був він владолюбний.
Якщо це так, то це великий гріх,
І тяжко заплатив за нього Цезар.
Прийшов сюди я з ласки Брута й інших
Щоб Цезаря належно пом'янути;
А Брут, ми знаємо, достойний муж,
І всі, що коло нього, теж достойні.
Він щирий друг мій був і справедливий.
Та Брут сказав, що Цезар — владолюбець,
А Брут, ми знаємо, достойний муж.
Багато бранців Цезар нам приводив
І викупом скарбницю Риму повнив,—
Чи, може, це й зоветься владолюбством?
Коли ридали вбогі, й Цезар плакав.
Ні, владолюбство вдачею твердіше.
Та Брут сказав, що Цезар — владолюбець,
А Брут, ми знаємо, достойний муж.
Ви бачили: на святах луперкалій
Корону тричі Цезарю вручали,
І тричі зрікся він — це владолюбство?
Та Брут сказав, що Цезар владолюбець,
А Брут, ми знаємо, достойний муж.
Я заперечувать йому не хочу,
Я тільки те скажу, що сам я знаю.
Колись його любили ви — і знали
За віщо — чом же нині не оплакать?
О справедливосте! Між звірів є ти,
А люди ошаліли. Вибачайте:
Я серцем там, із Цезаревим прахом.

Монолог Брута, Дія 3, Сцена 2

Римляни, земляки, друзі! Слухайте, чому я так
учинив, і мовчіть, щоб вам було чутно; вірте мені
заради моєї честі і майте пошану до моєї честі,
щоб вірити; судіть мене за своїм розумінням і
пробудіть свої почуття, щоб краще судити. Коли є
хтось у цьому зібранні, хто щиро любив Цезаря,
то йому я кажу, що Брут любив Цезаря не менше,
ніж він. А коли цей друг запитає, чому Брут
повстав проти Цезаря, ось моя відповідь: не тому,
що я менше любив Цезаря, а тому, що я більше
любив Рим. Чи воліли б ви, щоб Цезар жив, а ви
вмерли рабами, і чи щоб Цезар був мертвий, а ви
жили вільними людьми? Оскільки Цезар любив
мене, я оплакую його; оскільки він був щасливий,
я радів за нього; оскільки він був доблесний, я
шанував його; та оскільки він був владолюбивий,
я вбив його. За його любов — сльози; за його
успіхи — радість; за його доблесть — пошана; а
за його владолюбство — смерть.

Хто серед нас такий нищий, що схотів би стати
рабом? Якщо є такий, хай озветься, бо я його
образив. Хто серед вас настільки здичавів,
що не хоче бути римлянином? Якщо є такий,
хай озветься, бо я його образив. Хто серед
вас такий нікчемний, що не хоче любити своєї
батьківщини? Якщо є такий, хай озветься, бо я
його образив. Я чекаю на відповідь.

НАОСТАНОК

Інформація

Щоб дізнатись більше про Shakespeare Lives, відвідайте сайт: www.shakespearelives.org

Додатково

Завантажити примірники цієї збірки англійською та уельською мовами можна на сайті:

schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/shakespeare-lives

Запитання

Вікі Гауф (Vicky Gough)

vicky.gough@britishcouncil.org

Британська Рада
Спринг Гарденс, 10
Лондон SW1A 2BN

British Council
10 Spring Gardens
London SW1A 2BN

Ця збірка навчальних матеріалів для вчителів написана Сарою Джайлс (Sarah Giles), Вікі Гауф (Vicky Gough), Фай Інграм (Fi Ingram), Рае Сеймур (Rae Seymour) і Елісон Уїллмотт (Alison Willmott).

Зображення на передній обкладинці
© RSC. Фото Роба Фрімена (Rob Freeman).

Витяги з творів використані з видання
«Вільям Шекспір. Твори в шести томах». —
Київ, ВХЛ «Дніпро», 1984 р.